

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARIHİ BİLİM DALI

DOĞU PİSİDİA'DA SOSYOKÜLTÜREL YAPI

KEZİBAN ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. ÖZDEMİR KOÇAK

KONYA-2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Keziban ŞAHİN
	Numarası	164202011003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Eskiçağ Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	Doğu Pisidia'da Sosyokültürel Yapı

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Keziban ŞAHİN
	Numarası	164202011003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Eskiçağ Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Özdemir KOÇAK
	Tezin Adı	Doğu Pisidia'da Sosyokültürel Yapı

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Doğu Pisidia'da Sosyokültürel Yapı" başlıklı bu çalışma 20/08/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman/Üye	İmza
Prof. Dr. Özdemir Koçak	Danışman	<i>Özdemir Koçak</i>
Prof. Dr. Hasan Bekar	Üye	<i>Hasan Bekar</i>
Doç. Dr. Fatih M. Berke	Üye	<i>Fatih M. Berke</i>

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Doğu Pisidia'nın sosyokültürel yapısı izah edilmeye çalışılmıştır. Bölgenin sınırları, iklimi, bitki örtüsü, yol bağlantıları, şehirleri, dini ve ekonomisinden bahsedilmiştir. Çalışmada Doğu Pisidia ele alınmadan önce Pisidia Bölgesi genel olarak izah edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada engin bilgi birikimleri ve tecrübeleriyle her daim yanımda oldukları hissettiğim hocalarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Öncelikle şahsıma danışmanlık ve rehberlik ederek, beni onurlandıran hocam Sayın **Prof. Dr. Özdemir KOÇAK**' a, araştırmam süresince kapısını her çaldığımda beni geri çevirmeyip kıymetli vaktini ayıran hocam Sayın **Prof. Dr. Hasan BAHAR**' a, en kalbi şükranlarımı sunuyorum. Son olarak benden maddi ve manevi olarak desteklerini esirgemeyen ve elbette ki sevgilerini her daim yanımda hissettiğim başta canım babam **Ali Rıza ŞAHİN**' e ve tüm aileme minnettarlığımı belirterek teşekkür ediyorum.

Çalışmanın içeriğinde ola ki, eksik bilgi, yazım veya ifade yanlışları mevcut ise, “küçükte kusur, büyükte af” diyen atalarımızın bu güzel sözüne mukabil olarak, siz saygıdeğer hocalarımin ve bilime gönül vermiş herkesin affına ve derin anlayışına sığınıyorum.

Keziban ŞAHİN

KONYA 2019

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı-Soyadı: Keziban ŞAHİN
	Numarası: 164202011003
	Anabilim Dalı: Eskiçağ Tarihi
	Programı: Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı: Prof. Dr. Özdemir KOÇAK
	Tezin Adı: Doğu Pisidia'da Sosyokültürel Yapı

ÖZET

Anadolu, prehistorik dönemlerden günümüze değin birçok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Tarihsel süreç içinde belirli bölgelere de ayrılmıştır. Bunlardan birisi de Pisidia Bölgesi'dir. Bölge Anadolu'nun orta kesimindedir. Ancak çalışmanın asıl konusu, Doğu Pisidia'dır. Bilindiği üzere Doğu Pisidia, Göller Yöresi' nin sınırları dâhilindedir. Yörenin en önemli gölü olan Beyşehir Gölü'nün doğusu çalışmanın çekirdeği niteliğindedir. Bu bölgenin sınırları, şehirleri, kültürel yapısı, ekonomisi ve dini ele alınmıştır. Ayrıca halkının kökeni ve diğer bölgelerle etkileşimi de çalışma yelpazemizin içindedir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Pisidia, Göller Yöresi, sosyokültürel yapı.

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı-Soyadı: Keziban ŞAHİN
	Numarası: 164202011003
	Anabilim Dalı: Eskiçağ Tarihi
	Programı: Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı: Prof. Dr. Özdemir KOÇAK
	Tezin İngilizce Adı: Socio-Culturel Structure İn Eastern Pisidia

SUMMARY

Anatolia has been home to many cultures from prehistoric times to the present.. One of them is the Pisidian Region. This region is in the central part of Anatolia. The main subject of this study is Eastern Pisidia. Eastern Pisidia, as it is known, it is within the boundaries of the Lakes Region. East of Lake Beyşehir, the most important lake in the region is the core of our study. The borders, cities, cultural structure, economy and religion of this region are discussed. Also the origin of the people and interaction with other regions is also within our range.

Keywords: Eastern Pisidia, Lakes Region, sociocultural structure.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
KISALTMALAR	x
Haritalar ve Resimler Listesi	xi
1. GİRİŞ	1
2. BÖLGEDE YAPILAN İNCELEMELER VE ARAŞTIRMALAR	4
3. DOĞU PİSİDİA'YA GENEL BAKIŞ	6
3.1. Bölgenin Fiziksel Özellikleri	6
3.1.1. Bölgenin Sınırları ve Yolları	7
3.1.2. Bölgenin İklimi ve Bitki Örtüsü	10
3.1.3. Su Kaynakları	13
3.2. Bölgenin Tarihçesi	17
3.2.1. En Erken Dönemlerde Bölge	17
3.2.2. Hellenistik Dönem	23
3.2.3. Roma Dönemi	29
4. DOĞU PİSİDİA'NIN KENTLERİ	31
4.1. Neapolis	32
4.2. Pappa-Tiberiopolis	34
4.3. Misthia	36
4.4. Kıreli	37
4.5. Amblada	39
5.6. Vasada	41
5. DOĞU PİSİDA'DA TOPLUMSAL YAPI	43
5.1. Bölgenin Sosyokültürel Özellikleri	43
5.1.1. Ekonomik Faaliyetler	45
5.1.1.1. Ormancılık ve Tarım	47
5.1.1.2. Hayvancılık	49
5.1.2. Din ve Kült	51

SONUÇ	59
KAYNAKÇA.....	60
EKLER	72
HARİTALAR	72
RESİMLER	78

KISALTMALAR

AJA: American Journal of Archaeology

BMC: A Catalogue of Greek Coins in the British Museum.

DEÜ: Dokuz Eylül Üniversitesi

DTCFD: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi

HarvStCPhil: Harvard Studies in Classical Philology

HarvTheolR: The Harvard Theological Review

İÜSBE: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

KBY: Kültür Bakanlığı Yayınları

MAMA: Monumenta Asiae Minoris Antiquae.

MTA: Maden Teknik ve Arama Enstitüsü

SDÜOFD: Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi

SÜSBE: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

TAD: Türk Arkeolojisi Dergisi

TAY: Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri

TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

YKY: Yapı Kredi Yayınları

Haritalar ve Resimler Listesi

Harita 1: Pisidia Bölgesi

Harita 2: Doğu Pisidia sınırları

Harita 3: Antik yol güzergâhı

Harita 4: Prehistorik Devirlerde Pisidia’da bulunan yerleşimler

Harita 5: Suberde Höyük

Harita 6: Erbaba Höyük

Resim 1: Beyşehir Gölü’nden görünüm

Resim 2: Suğla Gölü’nden görünüm

Resim 3: Çarşamba Suyu’ndan görünüm

Resim 4: Herakles Lahdi (Yunuslar)

Resim 5: Misthia (Beyşehir) Yazıtı

Resim 6: Asar Dağ / Amblada

Resim 7: Amblada’ya ait devşirme malzemeler/ Yeniceköy

Resim 8: Amblada’dan görünüm

Resim 9: Vasada Antik Tiyatrosu

Resim 10: Ay Tanrısı (Men) ve sağ elinde horoz /atribütü

Resim 11: Ay Tanrısı (Men) ve koçun çektiği arabasıyla

Resim 12: Ay Tanrısı (Men) onuruna düzenlenen ziyafet sahnesinin betimlendiği kabartma

1. GİRİŞ

İnsanoğlu sosyal bir varlıktır. Bu bağlamda oluşturduğu toplumların, her biri bir diğeriyle hep ve daima birbirinden etkilenmiştir. Bu etkilenme sosyolojik ve kültürel anlamda olmuştur. Öte yandan tarih öncesinden günümüze kadar; yeme, içme, giyim kuşam, aile yapısı, ekonomik faaliyetler, siyasi yönetim, inanç ve hatta mimari üslup bakımından, birbirine yakından uzağa her toplumda farklılıklar da görülür.

Önsözde değinildiği üzere çalışmanın ana konusu *Doğu Pisidia*'dır. Fakat ilk etapta Pisidia Bölgesi'ni genel olarak anlatmakta yarar vardır.

Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde olduğu gibi, bu bölge için de birçok bilimsel araştırma ve çalışma yapılmıştır. Pisidia Bölgesi 19. yüzyılın başlarında araştırmacı ve seyyahlara ev sahipliği yapmıştır. Ancak bölgenin araştırmaları erken başlamış olmasına karşın, kazı çalışmalarına geç adım atılmıştır. Pisidia Bölgesi'nin gün yüzüne çıkarılan Üst Paleolitik, Mezolitik ve Neolitik Çağ merkezleri ile önemli bilgiler vermektedir¹.

Göller Yöresi, antik çağda Pisidia Bölgesi diye anılmıştır². Pisidia Bölgesi'ni günümüze göre lokalizasyonu; iki ilin yani Isparta ve Burdur'un tamamı, Antalya'nın kuzey kısmının birazını içine alır³. Bölgenin antik dönemlerdeki sınırları ise; kuzey ve kuzeybatısında Phryhia Bölgesi, batısında Beyşehir Gölü (Karalis) güneyde Pamphylia Bölgesi mevcuttur. Güneydoğusunda ise İsaura ve Kilikia bulunmaktadır⁴(hrt:1). Bu bölgenin sınırlarına bakıldığında, sürekli bir değişme olduğu saptanmıştır. Tarihi dönemler içinde, sınır bazında uğradığı değişikliği de göz önünde bulundurarak; Burdur, Eğirdir Gölü (Limnae) ve Beyşehir Gölü'nü (Karalis) kapsayan ve güneyinde ise Antalya kadar uzanan bir bölge olarak belirtilmiştir⁵. Ptolemaios bölgede bulunan bazı kentlerin "Phrygia Pisidiası" şekilde anıldığını belirtmiştir. Bu kentlerin bazılarının isimleri ise; Seleukia, Pisidia Antiocheiası,

¹ Büyükkolancı,1996: 2-3.

² Hürmüzlü- Gerçek, 2015: 309.

³ Hürmüzlü- Tanrıverdi, 2016: 27.

⁴ Strabon, XII. 570.

⁵ Hürmüzlü, 2007: 1.

Konane, Baris, Kormasa ve Neapolis⁶ kentleridir⁷. Herodotos'ta bölgenin adından söz edilmediği görülmektedir. Ancak bu coğrafyanın Lydia yönetimi altında olduğundan da ayrıca söz etmiştir⁸. Herodotos' tan alınan bu bilgi, bölgenin Persler tarafından tahrip edilmesine ve Anadolu'da ilerlemelerine kadar (MÖ 547/546) Lydia idaresinde olduğunun kanıtı olarak görülmektedir⁹. Sardes' in Persler tarafından yıkılması ve akabinde Perslerin Küçük Asya'da hâkim olma durumları, MÖ 6. yy' ın ortalarından İskender' in Küçük Asya'da sağlayacağı egemenliğe kadar sürdüğü savunulmaktadır¹⁰. Bunun yanı sıra Herodotos eserinde, Pisidia'nın batısında bulunan ve birinci satraplık olan Millias' tan ve ikinci satraplık olarak da Hytenneis' tan söz etmektedir¹¹.

“Pisidia” adına ilk olarak MÖ 5.yy'ın sonunda rastlanmaktadır. Batı Anadolu satrabı Genç Kyros' un kardeşi olan Pers Kralı II. Artakserkses' e yaptığı seferin bahsinde “Pisidia” adının geçtiğini görülmüştür¹². Ayrıca Ksenophon Pisidia halkının Toroslarda yaşadığını anlatmıştır. Halkın Milias, Solymos, Kabalis ve İsaura ve Lykia halkıyla aynı kökenli olduklarından da bahsetmiştir¹³. Ayrıca Luviler ile akraba olabilecekleri de öngörülmüştür¹⁴.

MÖ 333-30 yıllarında İskender Anadolu' ya düzenlediği sefer esnasında Lykia'da girip Pamphylia ve Pisidia'ya ulaşmasının ardından Phrygia'ya girmiş olduğu bilinmektedir. Buna karşın Arrian, İskender'in Pisidia'da çok bulunmadığını yani kentlerinin birçoğuna uğramadığını ifade etmiştir¹⁵. Ancak bu dönemden itibaren Pisidia, İskender'in hâkimiyeti altındadır ve bu durum İskender ölünceye kadar sürmüştür (MÖ 324-23)¹⁶.

⁶ Neapolis; çalışmanın asıl konusu olan Doğu Pisidia'nın sınırı içinde bulunan bir kenttir ve ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak değinilecektir.

⁷ Ptolemaios, V. 5.

⁸ Herodotos, I. 28.

⁹ Brandt, 1992: 26-38.

¹⁰ Brandt, 1992: 42.

¹¹ Herodotos, III. 90.

¹² Ksenophon, I.II.1

¹³ Ksenophon, I.II.11.

¹⁴ Özsait, 1980: 114-115.

¹⁵ Arrianus, I, 28; Özsait, 1980; 123-12; Özsait 1985: 6; Hürmüzlü, 2015: 170.

¹⁶ Hürmüzlü- Tanrıver, 2016: 31.

Bölgede yapılan kazı ve araştırmaların neticesinde, bölgenin Prehistorik dönemlerden itibaren yerleşimlere sahne olduğu öğrenilmiřtir¹⁷.

Neolitik ve Kalkolitik dönemleri de etkin bir şekilde yaşayan Pisidia Bölgesi'nin en önemli yerleşim yerleri; Bademağacı, Kuruçay, Kızılkaya, Suberde, Hacılar ve Höyücek yerleşmeleri olmuştur. Kuruçay, Gündürle, Bozanönü, Senirce, Yortan, Elmalı, Semahöyük ve Aphrodisias İTÇ yerleşim yerlerinden olup, Orta ve Son Tunç Çağı ile ilgili bilgiye rastlamak zordur. Ayrıca bu yerlerin MÖ II. binyılda Arzawa Krallığı'nın sınırlarına dâhil olduğunu görölmüřtür¹⁸. Öte yandan Ege Göçleri'nden Pers hâkimiyetinin orta safhalarına kadar bölgeyle ilgili net bilgi yoktur¹⁹. İskender'in MÖ 333'da bölgeye gelmesiyle de bölgenin Pisidia'nın varlığı tarih sahnesinde daha net görölmektedir²⁰. Roma Dönemi içinde de bölgenin ehemmiyeti görölmektedir. Öyle ki bölge, Augustus döneminde(MÖ 27- MS 14) askeri kolonilerin kurulduğu bir bölge olarak kendini göstermiřtir²¹. Bölgeyle ilgili önemli olan noktalara bu bölümde kısaca değinilmeye çalışılmıştır.

¹⁷ Özsait, 1980: 63.

¹⁸ Büyükkolancı,1996: 14.

¹⁹ Özsait, 1980: 105-106.

²⁰ Özsait, 1980: 123-124.

²¹ Özsait, 1985: 84-85.

2. BÖLGEDE YAPILAN İNCELEMELER VE ARAŞTIRMALAR

Bölgedeki kapsamlı araştırmalar 19.yy başlarında yapılmaya başlanmıştır²². Pisidia'ya İbni Batuta 1329'da gelmiş ve buranın doğal güzelliklerini anlatmıştır. Akabinde Isparta'ya geçişinden bahsetmiştir. O dönemde Isparta'ya *Sabarta* dendiğini de ifade etmiştir. Isparta'nın bir ilçesi olan Şarkikaraağaç da Doğu Pisidia kenti olarak kabul ettiğimizden İbni Batuta'nın verdiği bu bilgi bizi kısmen de olsa ilgilendirmektedir. Bilimsel anlamda önemli olan ilk geziyi 1706/14'lerde Fransız gezgin P. Lucas yapmıştır. Sonrasında 1838 yılında Charles Fellows, 1841 ve 1842 yıllarında Schoenbörn, 1827'de G. Hirschfeld gibi birçok araştırmacının yolu Pisidia'ya düşmüştür. Bu bölgenin prehistorik dönemlerine, yaptığı kazı ve yüzey çalışmalarıyla ışık tutan en önemli bilim insanı ise J. Mellaart'tır²³.

1826 ve 1833 yılları arasında ise İngiliz gezgin Arundell bölgeye iki defa gelmiştir²⁴. Arundell' in 1833'teki yaptığı gezisi önemlidir zira bu geziyle Antiocheia'yı tespit etmiştir²⁵. Eğirdir Gölünü incelemiş ve burayı Karalis diye nitelmiştir. Anadolu'da bulunan diğer göllerden de bahsetmiş, hatta Beyşehir Gölüne tuz gölü sıfatını eklemiştir. Araştırmasını da "Discoveries in Asia Minor" adlı eserde toplamıştır²⁶. Texier'in de yolu Anadolu'ya ve Antiocheia'ya düşmüştür. Bölgenin sınırlarını netleştirmek adına çalışmıştır. Yaptığı çalışmalar arasında Hititlerin ve sonrasında Türklerin Anadolu'ya bıraktığı izleri ve eserleri araştırmıştır²⁷. Hamilton, Pisidia Bölgesi'ne 1836-37'lerde olmak üzere iki kez gelmiştir. Burada tespit ettiği Latince yazıtları kopya etmiş ve bu yolla "Antiocheia Caesarea" yazısını okuyarak bir koloni adı tespit etmiştir²⁸. Antiocheia'ya da gelmiş ve araştırmıştır. İki ciltlik eser (Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia) yazmıştır²⁹. 1884-85'te ise Sterret Anadolu'ya gelerek; Beyşehir, Fasıllar, Çiçekler ve Yunuslar gibi merkezlerde keşif gezilerinde bulunmuştur³⁰. Bu bağlamda

²² Özsait, 1980: 3.

²³ Özsait, 1980; 3-27.

²⁴ Arundell, 1828, 1834 vd.

²⁵ Arundell, 1934-I; 268 vd.

²⁶ Arundell, 1834 vd.

²⁷ Texier, 2002 vd.

²⁸ Hamilton, 1842-I; 474.

²⁹ Hamilton, 1842 vd.

³⁰ Sterrett, 1888 vd.

Strerrett'in bulunduğu güzergâh Doğu Pisidia sınırı içinde verebildiğimiz merkezlerdir.

Alman Sarre 1895' te başta Beyşehir olmak üzere, Beyşehir'in çevresini gezmiştir. Ayrıca Eşrefoğlu Camisi'ni de görüp hayran kalmış ve bu yapının planlarını çizmiştir³¹. Ramsay da bölgeye gelmiştir. 1880 ve 1924 tarihlerinde belirli dönemlerde Anadolu'da bulunmuş ve birçok kentin lokalizasyonu ile alakalı görüş bildirmiştir³². Beyşehir'in meşhur taş köprüsünü incelemiş ve daha öncesinde Roma devrine tarihlenen bir köprünün varlığını kayıtlara geçmiştir³³. Bölgeye 1901' de ise Cronin gelmiştir. Çukurağıl'da tespit ettiği yazıtla Pappa'nın lokalizasyonunu sağlamıştır. Gökçimen, Avşar ve Akçalar'da mil taşları tespit etmiştir³⁴. Bölgedeki bir diğer ve en önemli araştırmacı ise, Hall' dir. Beyşehir Gölü'nün hemen hemen tüm kıyılarına ayak basmış olan araştırmacı, çok tartışmalı olan Misthia kentini lokalize etme başarısını göstermiştir³⁵.

³¹ Sarre, 1998 vd.

³² Ramsay, 1885, 1902-1903, 1916 vd.

³³ Ramsay, 1924: 401.

³⁴ Cronin, 1902: 101-110.

³⁵ Hall, 1959: 119- 124.

3. DOĞU PİSİDİA'YA GENEL BAKIŞ

3.1. Bölgenin Fiziksel Özellikleri

Pisidia Bölgesi'ne baktığımızda ise sınırlarını belirlemek oldukça güçtür³⁶. Bölgeyi batı tarafından çeviren dağlardan ötürü, en geniş sınırı da bu taraftadır denebilmektedir. Strabon' un “dağlık” dediği bu bölgenin sıra dağlarla çevrili olmasının dışında kayalık ve derin vadileri olması da dikkat çekmektedir³⁷. Çalışma alanımız içinde alabileceğimiz en önemli dağ Sultan Dağları'dır. Bu dağ sırası, Karakuş dağlarının kuzeydoğusundan kendini göstermeye başlar. Tam olarak da Afyonkarahisar'ın Çay İlçesinden başladığı kabul gören Sultan Dağları, Beyşehir'in kuzeydoğusuna kadar seyretmektedir. Volkanik faaliyetlerin neticesinde bozuk bir yüzeye sahip olan³⁸ bu dağ silsilesinin var olduğu nokta, Göller yöresi ve İç Anadolu'nun ortasıdır. Göller Yöresi tarafına bakan yüzünde ise eğim daha azdır ki bu durumun ise bölgede bulunan göllerin etkisiyle gerçekleşmiş olduğu savunulmaktadır³⁹.

Asıl konumuz olan Doğu Pisidia ise, günümüzde İç Anadolu Bölgesi'nin sınırları içinde kalan, “Göller Yöresi” diye nitelendirilen sahanın içinde bulunan ve Türkiye'nin en büyük tatlı su gölü olan Beyşehir Gölü'nün doğusudur. Doğu Pisidia' yı tam anlamıyla lokalize edecek olursak, Akşehir Gölü'nün batısı, Suğla Gölü'nün kuzeyi ve Beyşehir Gölü ile Eğirdir Gölü'nün doğusunda kalmaktadır.

Yukarda bahsi edilen Sultan Dağları'nın bağrında hayat bulan küçük derelerin bünyesinde taşıdıkları alüvyonları Beyşehir Gölü'ne (Karalis) dökmektedirler. Tam da bu noktada Karalis' in kuzeyinde kalan Kireli ve Beyşehir kıyı ovalarının yanı sıra Şarkikaraağaç (Neapolis) ovasını da meydana getirmektedir⁴⁰.

³⁶ Ramsay, 1902/3: 245.

³⁷ Özsait, 1980: 56.

³⁸ Özkan- Kantarcı, 2008: 126.

³⁹ Biricik, 1982: 1-2.

⁴⁰ Saraçoğlu, 1990: 370.

Beyşehir Gölü'nü batı taraftan saran iki tane dağ daha vardır. Bunlar ise; Anamas dağı ve Dedegül dağlarıdır. Bu dağlar da Eğirdir Gölü'nün doğu tarafına kadar erişmektedir⁴¹.

3.1.1. Bölgenin Sınırları ve Yolları

Strabon her ne kadar Lykonía'yı anlatırken, Karalis (*Beyşehir Gölü*) ve Trogitis (*Suğla Gölü*) göllerini de dâhil etse de⁴² sonradan Pisidia'nın doğusundan daha farklı bahsetmekteyiz. Şöyle ki; MS 43 yılında Lykia-Pamphilya sınır değişimleri; İmparator Vespasianus zamanının ardından da MS 2 yüzyıl boyunca sürmüştür. Diocletianus zamanında tekrar düzenlenen sınır ise, Konya Ovası'ndan Karadağ eteklerine devam etmiştir⁴³. Öte yandan Theodosius'tan sonra Lykonía, Ísauría ve Pamphilya sınırlarında da değişiklikler olmuştur⁴⁴. Bu değişiklikler bölgenin sınırlarının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Zira bölgede yer alan Amblada (*Asardağ*), Beyşehir Gölü'nün (*Karalis*) güneydoğusunda bulunan Misthia ve Pappa-Tiberiopolis ve Suğla Gölü'nün (*Trogitis*) kuzeydoğusunda bulunan Vasada (*Bostandere*) antik kentleri⁴⁵ çalışma bölgemiz olan Doğu Pisidia'nın kentleridir.

Pisidia Bölgesi'ni ziyaret eden gezginlerden olan Otto von Richter, 1816 yılında yaptığı gezinin güzergâhıyla Beyşehir Gölü istikametinde ilerleyen ilk gezgindir. Şöyle ki; Pamphilya'nın kuzeyinden Torosların arasından Beyşehir gölüne varan ilk gezgindir. Beyşehir Gölü'nün doğusundaki Kırelî'den geçip kuzeydeki Neapolis'e (*Şarkikaraağaç*) ve oradan Yalvaç'a kadar gitmiştir. Sonrasında Antiocheia harabelerini erişmeden Eğirdir'e geçip Isparta'ya varmış, oradan da bölgeden ayrılmıştır⁴⁶. İşte bu güzergâha baktığımızda gördüğümüz alanın önemli bir kısmı Doğu Pisidia olup, çalışma alanımızla doğrudan ilgilidir.

⁴¹ Biricik, 1982: 3

⁴² Strabon, XII, 568.

⁴³ Hall, 1968: 60.

⁴⁴ Özsait, 1980: 60.

⁴⁵ Özsait, 1980: 60.

⁴⁶ Özsait, 1980: 6.

Sınırları: Beyşehir Gölü'nün kuzeyinde kalan Neapolis' ten (*Şarkikaraağaç*) Amblada 'ya (*Asardağı*) kadar uzanan coğrafya Doğu Pisidia olarak kabul edilmiştir⁴⁷(**hrt: 2**).

Beyşehir Gölü'nün (*Karalis Lacus*) güneydoğu tarafından başlayıp Manavgat Çayı'nın (*Melas*) kadar olan yükseltiler ve tepeler de doğu sınırın oluşmasını sağlamıştır⁴⁸. Öte yandan doğu sınırını oluşturan dağ sıraları batıdakinden daha belirgindir⁴⁹. Pisidia'nın doğu sınırı, Konya Ovası' dan Karadağ' ın eteklerine uzatılırken; sonraki süreçte değişim göstermiştir⁵⁰.

Pisidia Bölgesi'ne genel olarak bakıldığında; otuz beş tane antik kent adıyla karşılaşılmaktadır ve yeri tespit edilemeyen ancak adı bilinen kentler de vardır⁵¹. MÖ 1.yüzyılda Strabon' un Artemidoros' tan kaynağını alıp on üç kentin adından söz etmiştir. Bu kentler ise; Selge, Sagalassos, Adada, Tymbriada, Kremna, Anabura, Pednelissos, Pityassos, Sinda, Arassos, Tarbassos, Termessos ve Amblada kentleri olduğu belirtilmiştir⁵².

Yolları: Pisidia Bölgesi genel olarak Anadolu'da ulaşımı çok zor olan bir bölge niteliğindedir. Doğal konumunun meydana getirdiği zorluk sebebiyle Orta Anadolu ile güçlü bir bağlantısı olamamıştır. Bu durum bölgeyi çeşitli yönlerden etkilemiştir. Bakıldığında bölgenin topografyası antik devirden günümüze kadar çok değişime uğramamıştır ki bu da bölgeyi yorumlamamızı kolaylaştırmaktadır. Eldeki verilere göre bölgede gerçek anlamdaki yol yapımının Roma döneminde olduğunu görülmektedir. Elbette ki bu bilgi Roma döneminden önce yol olmadığına anlamına gelmemektedir⁵³. Zira Pisidia'daki yolların geneli hatta tamamı Hellenistik Dönem içinde gelişmemiş patika yol ağı düzeninin olduğu görülmektedir. Öte yandan bu yollar yük taşıyan ve hayvanların çektiği arabalar için uygun olmadığı bilinmektedir⁵⁴.

⁴⁷ Özsait, 1980: 58.

⁴⁸ Özsait, 1980: 26.

⁴⁹ Strabon, XI, 520.

⁵⁰ Özsait, 1980: 60.

⁵¹ Büyükkolancı, 1996: 2.

⁵² Strabon, XII, 570.

⁵³ Büyükkolancı, 1996: 12.

⁵⁴ Mitchell, 1995: 70

Pisidia Bölgesi'nde, Augustus zamanında Roma'nın kolonileri arasında bütünlük kurmak ve bağlamak adına yol ağları oluşturulmuştur. Romalılar sorunlu bir halk olan Pisidia dağ halklarından gelebilecek tüm tehlikelere ve oluşabilecek sorunlara karşı ise kaleler inşa etmişlerdi. Askeri amaçla kullanılan yolların kaleleri de birbiriyle bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Oldukça sağlam olan Augustus dönemi yolları, Aziz Pavlus tarafından da kullanılmıştır⁵⁵. Bölgede önemi bir ağa sahip olan ve koloniler döneminde "Via Sebaste" adıyla anılan bu yol, MÖ. 6 yılında Antiocheia'dan başlayarak inşa edilmiştir. Bu yol Pisidia'da güneydoğu ve güneybatı yönlü ilerler⁵⁶(hrt: 3).

Roma Dönemi'nde askeri faaliyetlerin daha kolay olması, Pisidia ve Lykaonia kolonilerinin haberleşme ağının sağlıklı işleyişi için yapılan Via Sebaste yukarıda da bahsedildiği gibi Antiocheia'dan başlayıp batıya doğru Comama'ya ulaşmış ve bu da Apollonia yoluyla olmuştur. Bu yolların nitelikli yapısı "cursus publicus" diye anılan ve kuryelik hizmeti denilebilen sistemin düzgünce yürütülmesini sağlamıştır⁵⁷.

Via Sebaste'den güneye giden birinci kol, Antiocheia'dan başlayıp Döşemealtı Boğazı'ndan Antalya'ya ilerler. İkinci kol, Antiocheia, Neapolis, Tymbrida'nın güney tarafından Kestros vadisini izleyerek Perge'de sonlanır. Üçüncü kol ise, yine ilk olarak Antiocheia, Neapolis, Misthia ve Amblada'dan ve ardından Trogitis'in (Suğla Gölü) kuzey yanından İsauro Palaia'nın güneydoğusuna ulaşır. Bunların yanı sıra Apollonia ve Tymandos istikametinden Antiocheia'ya varan yol Neapolis, Misthia, Seleukeia ve son olarak Side'ye varır⁵⁸. Via Sebaste'nin Kıreli'ye ulaşması ise MS 6.yy'da Cornutus Aquila ile olmuştur⁵⁹.

Doğu Pisidia'nın kentleri olan Amblada, Misthia, Neapolis ve Kıreli de önemli yol ağı olan Via Sebaste'ye dâhildir. Dolayısıyla çalışma alanımız olan bölge, konum itibarıyla önemli bir noktadadır.

⁵⁵ Ramsay, 1893: 34-35; French, 1981: 532.

⁵⁶ Özsaıt, 1980: 52.

⁵⁷ Bilgin, 2004: 32; Takmer-Ören, 2007: 6-7.

⁵⁸ Özsaıt, 1980: 53.

⁵⁹ Cronin, agm: 108-109.

3.1.2.Bölgenin İklimi ve Bitki Örtüsü

İklimi: Doğu Pisidia, *Göller Yöresi* diye nitelediğimiz coğrafyanın bir kesimi olduğundan iklimine de bu çerçeveden bakacağız. Günümüzde Akdeniz Bölgesi' nin içinde kaldığını bildiğimiz Doğu Pisidia, konum itibariyle İç Anadolu Bölgesi' sine komşu yani sınır niteliğindedir. Bu sebeptendir ki; üzerinde çalıştığımız bölgemizin iklimi, Akdeniz iklimine göre daha serinken, İç Anadolu iklimi olan karasal iklime göre daha ılıman bir özellik sergiler. Bu durum, bölgemizin iklim geçişlerine sahip, kendine has özellikleri olan iklim tipi olduğuna kanıttır⁶⁰.

Göller Yöresi' nin tümünde mezotermal su varlığı söz konusudur. Öte yandan su fazlasının kış mevsimine denk geldiği söylemek mümkündür, Ancak yine de oran olarak çok diyemeyeceğimiz ve karasal iklim koşullarından ziyade denizelliğin etkisiyle yumuşak iklim koşulları söz konusudur. Batı tarafında yarı kurak, orta ve çalışma alanımız olan doğu kesimlerinde ise kurak ve yarı nemli hava hâkimdir⁶¹. Ek olarak, Doğu Pisidia Bölgesi' nin ve buna bağlı olarak Göller Yöresi' nin de, Akdeniz iklimine nazaran daha serin oluşunu yükseltiye bağlamak mümkünken, karasal iklime göre kışları daha sıcak olması da, yukarda belirttiğimiz üzere Akdeniz' e yakınlığındandır⁶².

Göller Yöresindeki ortalama sıcaklık miktarı ise; 12 derecelerde olup, günlük de 24 derecelerde seyretmektedir ki bu da en yüksek sıcaklıktır. Yıl içinde düzensiz ve dağılımı dengesiz bir karakter sergiler ve değer olarak 502.6mm'dir. Bu iklimin güneşlenme ve buharlaşma oranları ise; 112.9mm şeklindedir ve bu da aldığı yağıştan dengesiz olduğuna kanıttır. Bölgede don olayları da sık görülür fakat meydana gelen bu donlar erimeye meyilli yapıdadır, bu da yıl içerisinde ortalama 64 güne denk gelmektedir⁶³.

⁶⁰ Özsait, 1980: 37.

⁶¹ Görçelioğlu, 1976: 58.

⁶² Özsait, 1980: 37.

⁶³Görçelioğlu, 1976: 58. (Sözü edilen bu veriler Beyşehir'in de içinde olduğu , Isparta ve Burdur' un da dahil edidiği yerlerin ortalama verilerdir. Bkz: E. Görçelioğlu , “Anadolu Göller Bölgesinde Özellikle Burdur Gölü çevresindeki Sedimentasyonun Yayınllığı ve Önemi”, *İÜ, Orman Fakültesi Dergisi*, 1976).

Bölgede +10 derecelerde seyreden minimal sıcaklık değerlerinin sonucu olarak, Mart ve Ekim ayları arasında bulunan yaklaşık 7 aylık bir vejetasyon⁶⁴ süresi görülmektedir. Bu süre içerisinde su açığı çoktur ve Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül ve Ekim yani yaz ve sonbahar aylarında vejetatif etkiler duraksadığı savunulmaktadır⁶⁵.

Bitki Örtüsü: Göller Yöresi Akdeniz Bölgesinin ardında kalan orman bölgesi⁶⁶ şeklinde yorumlanmıştır. Bitki örtüsü formları bakımından da H.Louis step bulunan orman ve fundalıktan oluşan bitki örtüsüne sahip olduğunu söylemiştir⁶⁷. En yaygın orman ürünü olarak ise, Karaçam (Pinus Nigra) başta gelmektedir. İkinci sırada Kızılçam (Pinus Brutia) gelirken, diğer türler ise; Toros Köknarı (Abies Cilicica), Lübnan Sediri (Cedrus Libani), Kokar Ardiç (Juniperus f. W), Boylu Ardiç (Juniperus ex c. B.), Katran Ardicı (Juniperus oxy. L.) gibi ağaç türleridir. Bölgenin kimi yerlerinde ise karışık türler de göze çarpmaktadır⁶⁸.

Ayrıca meşe türleri de oldukça zengindir. Bunlar; Saçlı Meşe(Quercus Cerris), Tüylü Meşe(Quercus pubescens), Palamut Meşesi (Quercus macropelis), Saplı Meşe(Quercus pedunculata), Mazı Meşesi (Quercus infectoria) ve Kermes Meşesi (Quercus coccifera) bölgenin meşe türleridir⁶⁹.

Bakıldığında bölgenin orman ürünleri oldukça çeşitli ve dolısıyla zengindir fakat buna rağmen orman yoğunluğu açısından fakir bir bölgedir. Zira ormanlarının kapladığı alan bölgenin %27' lerine denk gelmektedir. Bu ormanlık alanların da kendi içinde, %81'i bozuk kuru ve bataklık, %15 gibi bir oranı ise korunmuş nitelikli orman korularından ibarettir. Öte yandan otsu bitkilerin yoğunluğu göze

⁶⁴ Vejetasyon: Herhangi coğrafi bir bölgenin yaşam ve iklim koşulları birbiriyle aynı olan bitki topluluğudur. Öte yandan bir bölgede bitkiler çeşitliyse, bu duruma bağlı olarak da vejetasyon tipleri de çeşitlidir. Ülkemizde, orman, higrofil, step ve kumul olarak, dört vejetasyon tipi bulunmaktadır.(bkz. <https://acikders.ankara.edu.tr/>).

⁶⁵ Görçelioğlu, 1976: 59.

⁶⁶ Saatçioğlu, 1969: 315.

⁶⁷ Erinç, 1967: 146.

⁶⁸ Görçelioğlu, 1976: 59-60.

⁶⁹ Görçelioğlu, 1976: 60.

çarpılmaktadır. Çoğunlukla kısa ve toprağa yakın olan bu bitkiler, sert, yağlı ve dikenlidir. Ayrıca kokulu ve tüylü cinsler görülmektedir⁷⁰

Öte yandan Akdeniz ikliminin egemen olduğu bölgemizde, 600-700m yüksekliklerde maki bitkisini görmek şaşırtıcı değildir. Yükseltisi 1200m' ye varan yerlerde ise bitki örtüsü olarak; karaçam, meşe palamutu, sedir, köknar, ardıç ve selvi gibi ağaçların varlığı görülmek çok olağan bir durumdur⁷¹.

Ülkemize has bir ağaç olarak nitelendirilen *sedir ağacı* ise Akdeniz Bölgesi' nin sadece belirli yerlerinde görülürken, asıl varlığını sürdürdüğü yerler Eğirdir ve Beyşehir göllerinin yakınlarıdır. Antik dönemlerde bahsi geçen bu ağacın, gemi yapımında kullanıldığı ve bu sebeple savaşlara ve politik sorunlara sebebiyet verdiği yönünde bilgilere de rastlanmaktadır. Ayrıca Eğirdir ve Beyşehir gölleri çevresinde yetişen palamut ise deri sanayinde kullanılmaktadır⁷².

Pisidialılar denizden uzak olmalarına rağmen gemicilikte oldukça ilerlemişlerdir. Buna bağlı olarak da Toros Dağları'nda yetişmiş keresteler Pisidialılar için önemli malzeme olmuştur⁷³.

Bölgen bitki örtüsü çeşitliliğiyle ve bir sonraki konu başlığımızda göreceğimiz üzere bol su kaynaklarına sahip oluşuyla önemlidir. İlerleyen bölümlerde de ayrıntılı ele alacağımız konu olan, bölgenin ekonomisi, oldukça gelişmiş düzeydedir ki bu da bölgenin fiziki ve coğrafi şartlarıyla doğrudan ilintilidir. Halkın hem doğal kaynaklar açısından hem de ekonomik açıdan rahat olması onların kendilerine çok güvenmelerine sebep olmuştur. Bu da Pisidia halkına karakteristik bir özellik kazanmıştır. Bu konu da yine çalışmanın içinde ayrıntılı şekilde işlenmiştir.

⁷⁰ Görçelioğlu, 1976: 60.

⁷¹ Özsait, 1980: 39.

⁷² Saraçoğlu, 1962: 75.

⁷³ Arslan, 2013: 314.

3.1.3. Su Kaynakları

Çalışma alanımız en başından beri belirttiğimiz üzere Göller Yöresi içindedir. Havzalar topluğu görünümde olan Göller Yöresinin batısında bulunan başlıca göller Acıgöl ve Burdur Gölü'dür. Bu iki göl kapalı havza şeklindedir. Diğer kapalı havza ise Beyşehir ve Suğla Göllerinin meydana getirdiği havzadır. Bölgenin tam ortasında bulunan Eğirdir Gölü'nde ise durum farklıdır. Bu göl fazla sularını Kovada Gölüyle buluşturmakta ve oradan da Aksu Çayına varmaktadır. Böylelikle Eğirdir Gölü süren bu yolculuk sonrası Akdeniz'e ulaşmaktadır⁷⁴. Burada da Pisidia'ya dâhil olan ve en önemli göl Beyşehir Gölünün kapalı havza oluşturduğunu görmekteyiz.

Dağlık yerlerin çukur alanlarında irili ufaklı birçok su birikintisi ve göl bulunmaktadır. Akarsuların ve göllerin etrafındaki vadilerin sedimentasyonu⁷⁵ haricinde % 15 eğimli yerler bulunmaktadır. Bunu yanında havzalar karstik ve tektonik hareketlerin etkisiyle oluşmuşlardır. Bu duruma bağlı olarak da suların yeraltındaki hareketleri daha aktiftir bu da yerüstü kaynaklarının akış rejimlerini negatif anlamda etkilemektedir⁷⁶.

Beyşehir Gölü ya da antik adıyla Karalis, Eğirdir ve Kovada göllerinin doğusunda bulunur. Yüzölçümü 404,51 mil ve uzunluğu ise 27,96 mil olan Beyşehir Gölü, Göller Yöresi' nin büyüklük bakımından birinci ve Türkiye' nin ise üçüncü büyük gölüdür. Gölün kuzey tarafı dardır ve bu dar alanın genişliği 13-15 km kadardır, öte yandan daha geniş olan güney tarafı ise 25 km.' yi bulmaktadır (**res. 1**). Üzerinde irili ufaklı 22 tane ada bulunur (Mada, İğdeli, Aygır, Orta, Yılan, Hacıakif adaları gibi). Gölün derinliği, maksimum 70 m olup minimum 20 m ve az olduğu yerlerde görülmüştür⁷⁷.

Kaynak, sel ve kar sularını bünyelerinde biriktiren Çiçekdağı, Karabaş, Eflatunpınar ve Kocaçay gibi küçük derelerle beslenen gölün doğusunda ve batısında

⁷⁴ Görçelioğlu 1976: 57- 58.

⁷⁵ Sedimentasyon: Suyun veya rüzgârın etkisiyle taşınan partiküllerin bir yerde toplanması durumu (ayrıntılı bilgi için bkz. Görçelioğlu, 1976.)

⁷⁶ Görçelioğlu 1976: 57- 58.

⁷⁷ İnandık, 1965: 29.

yüksek dağlar mevcuttur.⁷⁸ Gölün güneydoğu köşesinde yer alan antik Misthia' nın (Beyşehir) içinden yol bulup Suğla Gölü'nün kuzey tarafından ilerleyen ve doğuda da Konya (Ikonion) Ovası'na kadar varan Beyşehir kanalı mevcuttur. Bu kanal da Çarşamba suyunun ilk kaynağını oluşturur. Bu bağlamda Konya Ovası' nın sulanmasında önem arz eder⁷⁹.

Beyşehir Gölü' nde yapılan ulaşım faaliyetleri ticaret açısından da önemlidir. Öte yandan bazı adalarda verimli otlakların olması hayvancılık ve ziraat için önemlidir. Ayrıca tatlı su gölü olup, güzel balıkları ve havyarlarıyla ekonomik açıdan getirisi azımsanmayacak derecede fazladır. Gölün doğal güzelliğini ise göz ardı edemeyiz⁸⁰.

Suğla Gölü, antik ismiyle Trogitis, bu göl Doğu Pisidia'nın sınırını belirlememizde de kendini gösteren bir göldür (**res: 2**). Aslında bölgemizin daha güneyine düşse de Strabon Lykaonia' dan söz ederken doğu sınırında (yani Doğu Pisidia), iki göl bulunduğunu ve bunların büyüğünün Karalis (Beyşehir Gölü) ve küçük olan gölün ise Trogitis olduğunu belirtmektedir⁸¹. Tabi bu sınır zamanla daha da doğuya ilerlemiştir. Bu bağlamda bu gölü de bölgemiz içinde ele alacağız.

Suğla Gölü, Beyşehir gölünün hemen güneydoğusundadır. Göl tabanının güneybatı tarafı kalkerli bir arazi yapısına sahiptir. Bu kalkerli arazide varlık gösteren ve arada tıkanan bazı düdenlerden dolayı gölün su seviyesinde bazı yıllara göre farklılıklar görülmektedir. Gölün suyunu, zeminindeki karstik kaynakların yanı sıra kuzeyinde kalan ve bağlantısı bulunduğu Beyşehir gölünden gelen sular besler. Daire görünümüne sahip olan bu gölün en geniş kısmındaki çapı 8,70 mil genişliğe sahiptir. Derinliği ise büyük bir kesiminde 7 m' dir. Ancak çoğunlukla yaz döneminde büyük oranlı bir çekilme görülürken kimi senelerde ise kurumaya yüz tuttuğu da görülür. Böyle dönemlerde Çarşamba suyu ile olan ilişkisi de

⁷⁸ Özsait, 1980: 4.

⁷⁹ Saraçoğlu, 1962: 310 vd; İnandık, 1965: 29.

⁸⁰ Saraçoğlu, 1962: 311.

⁸¹ Strabon, XII, 568.

kesildiğinden göl çevresinde yaşayan insanlar bu durumdan doğrudan etkilenmektedirler⁸².

Bölgemizde irili ufaklı dere diye de nitelediğimiz birçok akarsu mevcuttur. Ama bizi ilgilendiren kısım Doğu Pisidia olduğundan, konuya direkt olarak bu perspektifle bakacağız.

Çarşamba Suyu, Beyşehir Gölü'nün (Karalis) sularını bünyesinde barındıran akarsuyumuzun antik adı hakkında bir bilgi yoktur. Suğla Gölü'nün (Trogitis) kuzeyinde kalan dağlık kesimden doğuya ilerleyen su, güney taraftan yani Bozkır tarafından gelen kolla birleşir ve Çarşamba suyu adını alır (**res: 3**). Konya Ovası'nın sulanmasında da önemi büyüktür⁸³.

Bölgemizin sınırları içinde küçük akarsular da mevcuttur. Bu akarsular, Beyşehir Gölü'nün doğusundan gelip bünyesine katılır. İlki Kabacaköy'den kaynağını alıp Kırelî üzerinden gölün sularıyla buluşan Kabapınar Suyu ya da diğer adıyla Ozan Çayı'dır. Bir diğeri ise Eflatun Pınarı Suyu'dur⁸⁴. Köşk beldesinden çıkan Munnafa suyu ve Kızılören'in güneyinden kaynağını alıp Bağırsak deresi adıyla anılan akarsu, sonrasında Çukurağıl'da bünyesine irili ufaklı çayların da katılmasıyla Sarıöz ismiyle göle karışır⁸⁵.

Son olarak Pisidia Bölgesi'ni bir bütün olarak irdelersek, Göller Yöresi' ni bağrında barındırdığı için elbette bahsedeceğimiz başka göller ve akarsular da mevcuttur. Kısaca bunlara da değinilebiliriz.

Eğridir Gölü (*Limnae*), Kuzey ve güney uzantılı bir göldür. Doğusunda Beyşehir Gölü, batı tarafında ise Burdur Gölü ve Acı Göl bulunur. Göle ilk bakıldığında iki parça gibi görünür⁸⁶. Burdur Gölü (*Askania*), Batı Torosların batı

⁸² Lahn, 1948: 34; İnandık, 1965: 31.

⁸³ Lahn, 1948. 33; Saraçoğlu, 1962: 241.

⁸⁴ Saraçoğlu, 1990: 371.

⁸⁵ Arslan, 2011: 10-11.

⁸⁶ Özsaıt, 1980: 41.

kesimine düşer ve %24 oranında tuzlu bir göldür⁸⁷. *Gölcük Gölü*, *Kestel Gölü*, *Kovada Gölü* gibi göller de vardır.

Akarsuları ise; Seyran dağlarından doğup Manavgat yakınında Akdeniz'e dökülen *Manavgat Çay (Melas)*, Dağlık Pisidia yaylasının üzerinde var olan ve yaylayı kuzeyden başlayıp güneye doğru çevreleyen *Köprüçay (Eurymedon)*⁸⁸, *Bozçay (Tauros)*, *Aksu (Kestros)* akarsular da vardır.

⁸⁷ Büyükkolancı, 1996: 11.

⁸⁸ Özsaıt, 1980: 49.

3.2. Bölgenin Tarihçesi

3.2.1. En Erken Dönemlerde Bölge

Doğu Pisidia'nın tarih öncesi devirlerine geçmeden önce, Pisidia Bölgesi'nin tarih öncesini genel olarak değerlendirmek gerekir. Pisidia' da yerleşimle ilgili ilk izler Üst Paleolitik'ten itibaren. Anadolu'da Paleolitik Dönem ile ilgili yerleşmelerin sayısının çok olmasından ötürü bu bölgeyle ilgili verilen bu tarih oldukça önemlidir⁸⁹(hrt: 4). Çünkü araştırmaların azlığı ve tatmin edici olmaması sebebiyle bilim adamları çalışmalarında, bu dönemle ilgili yeterli bilgi verememişlerdir. Sonuç olarak da daha geç dönemlerden irdelemeye başlamışlardır⁹⁰.

Üst Paleolitik Dönem: Yontma Taş Devri diye de nitelenen bu dönemin alt ve orta kademelerine ait verilere ulaşılamazken sadece üst evreye ait buluntulara rastlanmıştır. Üst Paleolitik' in en belirgin özelliği ise avcı ve toplayıcı kültürün hâkim olmasıdır. Bunun yanında doğal sığınaklarda (kaya ve mağara) yaşamları sürdürmüşlerdir. Göçebe bir gelenek de göze çarpar, zira bu gelenek av hayvanları ve iklim koşullarının durumuna bağlı olmuştur⁹¹.

Bölgede bu dönemi yansıtan ve önemli bir mağara yerleşmesi olan Kapalıin' dir. TTK' nın 1944'lerde yaptığı çalışmaların neticesinde bu mağara tespit edilmiştir⁹². İki temel katman tespit edilmiştir. Birinci katman beş seviyeliyken, ikinci katmanın ise üç seviyeli olduğu ortaya çıkarılmıştır⁹³.

Mezolitik Dönem: Mikrolit adı verilen taş alet endüstrisiyle karakterize edilen bir dönem olup Anadolu'da MÖ. 12.000-9000 aralığına tarihlenir. Avcılık ve toplayıcılıkla süren yaşamda, artık ilkel de olsa üretim adına atılmış minik adımlar kendini gösterir. Bu dönemde göçebe kültür kendini yavaş yavaş yerleşik kültüre

⁸⁹ Kapsamlı bilgi için bkz. Alkım, 1968: 41 vd.

⁹⁰ Özsait, 1980: 63.

⁹¹ Alkım, 1968: 41 vd.

⁹² Özsait, 1980: 64.

⁹³ Kansu, 1944: 283 vd.

birakmaya başlar⁹⁴. İşte burada bu dönem için; Neolitik Çağ' a geçiş evresi ya da bir nevi hazırlık evresidir diyebiliriz.

Bölgenin bu döneme tarihlenen ve bilim dünyası için önem arz eden yerleşimi ise; *Baradız'* dir. Kum tepciği olan bu yerleşim Burdur Gölü'nün kuzeydoğu tarafındadır. TTK' nın desteğiyle 1944' te yapılan kazının neticesinde “mikrolitler” bulunmuş olduğundan bu merkez Mezolitik Dönem' e ait olduğu savı ortaya atılmıştır⁹⁵.

Çalışmaların neticesinde görüyoruz ki; Paleolitik ve Mezolitik dönemlerde Doğu Pisidia sınırları içinde zikredip, önemli diyebileceğimiz bir merkez ya da yerleşim olmadığını söyleyebiliriz.

Neolitik Çağ: Günümüz uygarlığının temelini atıldığı bir çağdır. Artık kendi içinde düzenli bir hayata geçilmiş olan bu dönem ortalama MÖ 8500- 5400⁹⁶ arasına tarihlendirilmektedir. Bu çağda insanoğlu artık ne soğuktan donacak ne de sıcaktan kavrulacaktı. Çünkü mağara ve ağaç kovukları gibi doğal sığınaklardan kurutulup günümüze göre basit fakat çağına göre gelişmiş diyebileceğimiz konutlarda yaşayacaktı. Yiyeceğini kendi yetiştirecek ve açlık sorununu büyük oranda yenmiş olacaktı. Kalıcı ve düzenli köy hayatıyla doğru orantılı olarak tarımın gelişmesinin yanında hayvancılığa da adım atılmıştır. Domuz, köpek vs. gibi hayvanlar da bu çağda evcilleştirilmişti. Neolitik' in başlarında, Paleolitik 'den de bildiğimiz bir geçim şekli olan avcılık ve toplayıcılığın bir müddet daha devam ettiğini, sonralardan bırakıldığını da bilmekteyiz⁹⁷.

Ayrıca Neolitik Çağ, çanak çömlek kullanımı baz alınarak, Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ ve Çanak Çömlekli Neolitik Çağ olarak ikiye ayrılmaktadır. Çanak Çömlekli Neolitik Çağ da kendi içinde “erken” ve “geç” şeklinde iki ayrı dönem olarak değerlendirilir⁹⁸. Anadolu' da bu çağı yansıtan önemli merkezler vardır.

⁹⁴ Alkım, 1968: 45 vd; Mellaart, 1965: 11-14.

⁹⁵ Özsait, 1980: 65.

⁹⁶ Mellaart, 1975: 14-17.

⁹⁷ Sevin, 2003: 18-19.

⁹⁸ Sevin, 2003: 21- 48.

Çayönü, Yümüktepe, Gözlükule, Çatalhöyük, Beldibi, Belbaşı, Karain ve Göller ve Göller Yöresi' nde Hacılar, Kızılkaya, Kuruçay ile Suberde' dir⁹⁹.

Paleolitik ve Mezolitik dönemlerin içinde Doğu Pisidia sınırı içinde merkez veremezken, Neolitik Çağ içinde ilk ve önemli olarak Suberde Höyük' ü verebilmekteyiz.

Suberde Höyük (Görüklük Tepe); Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a tarihlendirilen bir merkezdir. Konya'nın Seydişehir İlçesi' nin 11km güneydoğusundadır (**hrt: 5**). Merkez adından da anlaşılacağı üzere Suberde Köyü'ndedir. Tam lokalize edecek olursak, köyün 500 m doğusundadır¹⁰⁰. Höyüğün tespiti 1963'te R. Solecki tarafından yapılan "Beyşehir-Suğla Gölleri Yüzey Araştırması" neticesinde olmuştur. Höyükte kazı çalışmaları da yapılmıştır. Çalışmalar 1964-65 yılları arasında J. Bordaz başkanlığında yürütülmüştür¹⁰¹. Merkezde üç tabaka belirlenmiştir. İlk tabakada çok net bir tabaka belirlenmezken (Osmanlı, Roma, Helenistik, Tunç gibi...) , diğer tabakalar ise tamamen Çanak Çömleksiz Neolitik' e aittir¹⁰².

Suberde yani Görüklük Tepe'nin mimarisi ise; Neolitik tabakalardan olan, II. tabaka yapıları, kare yer yer kare planlı olup kerpiç duvarlıdır. Duvarlarında bazılarının ise taş temel üzerine oturtulduğu görülmüştür. Zeminlere ise taş döşenmiş ve üstleri kil ile sıvanmıştır. III. tabaka yapılarında ise yine ikinci tabakadaki mimari üslup görülmüş fakat bunun yanında bazı yapıların içlerine dâhil edilmiş, içleri sıvalı çukurlar da tespit edilmiştir. Bu çukurlar depolama alanı olarak kullanıldığı savunulmuştur. Küçük el aletleri yani mikrolit, dilgiler, kazıyıcılar III. tabakada görülürken II. tabakada ok uçları, bıçaklar dikkat çeker. Kemik aletlerin yanında (bız, kemer tokası, boncuk vs.), öğütme taşları, havan ve balta gibi taş aletler de buluntular arasındadır¹⁰³. Ayrıca bu merkezde intramural¹⁰⁴ gömüye rastlanmamıştır¹⁰⁵.

⁹⁹ Özsait, 1980: 69.

¹⁰⁰ Bordaz, 1973: 283.

¹⁰¹ Bordaz 1969: 43.

¹⁰² Bordaz 1969: 43-44.

¹⁰³ Bordaz 1969: 49-51.

¹⁰⁴ Intramural: Antik Çağlarda çoğunlukla Prehistorik Dönem'de ölünün yapının/konutun içine gömülmesine denir. Konut dışı gömü ise "extramural" olarak adlandırılır.

Erbaba Höyük: Bu merkez Çanak Çömlekli Neolitik' e dâhildir. Beyşehir' in 10 km kuzeybatısında kalan Gölbaşı (Kistifan) Köyü' nün yakınındadır (**hrt: 6**). Köye ortalama 2,5 km'lik mesafede olup, kuzeydoğusundadır. Solecki tarafından 1963 yılında bulunan bir höyüktür¹⁰⁶.

Belirli aralıklarla (1967; 1971;1974 ve 1977) J. Bordaz başkanlığında kazılmıştır. Çalışmaların sonucunda üç kültür tabakasına erişilmiştir. Mimari üslubun en iyi görüldüğü tabaka I tabakadır. Bu tabakada yapılar dörtgen formda ve küçük odalıdır. Taş temelli olan yapıların içinde tavanı taşıyan payandalar tespit edilmiştir. Bazı odalarda gri renkli sıvaya da rastlanmıştır. Ancak III. tabakada kırmızı sıva kalıntıları dikkat çeker. Öte yandan damdan yapılara girildiği kanısına varılmıştır çünkü duvarlarda kapı boşlukları görülmemiştir. Çakmaktaşıdan elde edilen büyük aletler ve obsidiyenden üretilmiş dilgiler buluntular arasındadır. Çakmaktaşının Beyşehir Gölü'nden, obsidiyenlerin ise Aksaray'dan geldiği düşünülmüştür. Bunların yanında tespit edilen diğer bazı alet tipleri ise; oraklar, kazıyıcılar, dilgiler, ok uçları, deliciler... vs. gibi. Ancak ok uçlarının azlığı avcılık faaliyetinin cılızlığına işaret ederken, orak ve bıçak gibi aletlerin yoğunluğu ise tarımın daha ön planda olduğunu bize kanıtlamaktadır¹⁰⁷.

Doğu Pisidia'nın sınırı içinde zikredebileceğimiz diğer höyük yerleşmeleri ise; Beyşehir-Seydişehir Grubu diye isimlendirilir ve ekseriyetle Beyşehir Gölü'nün çevresine sıralanır¹⁰⁸. Alan Höyük, Yılan Höyük, Beyşehir Höyük C, Çukurkent, Seydişehir Höyük ve Yeniköy Höyükleri Neolitik Çağ' a; Kanal Höyük ise hem Neolitik hem de Geç Kalkolitik döneme tarihlendirilir. Öte yandan Eflatun Pınar Höyük ve Burun Höyük Geç Kalkolitik Çağ'a tarihlenen yerleşmelerdir. Genel anlamda Göller Yöresi'nde bulunan her yerleşimde gün yüzüne çıkarılan fakat aynı kökene sahip olup olmadığı net olmayan bir kültürün Üst Paleolitik'ten itibaren süregeldiğini görülmüştür¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Özsait, 1980: 78.

¹⁰⁶ Solecki 1965: 132, 141.

¹⁰⁷ Harmankaya, Tanındı, Özbaşaran, 1997, "Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-2 (TAY): Neolitik", Ege Yayınları, İstanbul.

¹⁰⁸ Mellaart, 1961: 61.

¹⁰⁹ Özsait, 1980; 81- 82.

Kalkolitik Çağ: Neolitik Çağ kültürleri Konya Ovası ve Göller Yöresi'nde yaşandığı kabul gören büyük yangının neticesinde Kalkolitik Çağ'ın başladığı düşünülmekte olup “*kalkhos*” (bakır) ve “*lithos*”(taş)¹¹⁰ kelimelerinin bir araya gelmesiyle çağın adı oluşturulmuştur. Bu da çağın özelliği hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır.

Bu çağın en karakteristik vasfı taş aletlere ilave olarak madenin de kullanılıyor olmasıdır. Neolitik'e göre bu çağda bariz bir değişiklik yoktur ancak tarımın daha da ilerlediğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda tarım için kullanılan araç gerecin daha profesyonel bir görüntüye eriştiğini görülmüştür¹¹¹. Ayrıca madenin kullanıma alınmasının ardından takas(değiş-tokuş) yöntemi gelişmiş ve buna bağlı olarak ticari hareketlilik oluşmuştur¹¹².

Geç Neolitik ile Erken Kalkolitik arasında çok fark bulunmamaktadır. Çünkü iki çağın arasındaki geçişte teknik ya da kültürel anlamda bir kesinti yoktur. Bilakis gelişim, değişim ve bir ilerleme söz konusudur. Öte yandan Kalkolitik Çağ “erken” ve “geç” olarak iki dönemde incelenebilmektedir¹¹³.

Doğu Pisidia' nın sınırları içinde olan ve Geç Kalkolitik Çağ'a tarihlenen merkezlere ise bu bölümde kısaca değinilecektir. Bu dönem içine alınabilecek olan ilk höyüğümüz; *Burun Höyük*'tür. J. Mellaart' ın başkanlığını yaptığı, French ve Hall' in de içinde bulunduğu bir ekip tarafından 1958 yılında keşfedilmiş bir höyüktür. Yapılan araştırmalardan sonra üzerinde Kalkolitik Çağ' a ait buluntulara rastlanmıştır. Ayrıca bu höyük Beyşehir' in 5-6 km batısındadır¹¹⁴. Bu dönem içinde alabileceğimiz merkezlerden bir diğeri; *Eflatun Pınar Höyük*'tür. Bu yerleşme, Konya'nın Beyşehir İlçesi'ne bağlı Sadıkhacı Köyü'nün sınırları içinde kalır. Beyşehir'in kuzeybatı, Sadıkhacı Köyü'nün ise doğusundadır. Ayrıca höyük, Eflatun Pınar Hitit Su Anıtı'na ise 300m uzaklıktadır. J. Mellaart, 1958'te küçük bir ekiple yaptığı araştırmada höyüğü tespit etmiştir. Yapılan çalışmalarda Geç Kalkolitik'e ait

¹¹⁰ Sevin, 2003: 78.

¹¹¹ Alkök 1996: 11.

¹¹² Bahar, 2010: 193-195.

¹¹³ Sevin, 2003: 78.

¹¹⁴ [http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=516&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=516&html=ages_detail_t.html&layout=web)

olan çanak-çömlek parçaları bulunmuştur. Bu parçalar Konya Ovası'nda bulunan diğer höyüklerde görülen parçalarla benzerlik gösterir. Genel itibarla Doğu Pisidia, Eğridir, Kovada, Beyşehir ve Suğla Gölleri civarında çok sayıda prehistorik yerleşimin varlığı belirlenmiştir¹¹⁵.

Öte yandan bu *Eflatun Pınar Höyük* 'üne yakın olan ve üzerinde MÖ 2.bin malzemesi de tespit edilen *Bayat Höyük* de önemlidir. Bu höyük, kendi dönemi içinde yerli halkının yani köylülerinin yaşadığı yerleşim yeri olarak kabul edilirken, *Eflatun Pınar Höyük* de anıta yakınlığından ve küçüklüğünden ötürü dönemin rahip sınıfının kaldığı yerleşim olarak düşünülmüştür¹¹⁶.

Çalışma alanımıza dahil edebileceğimiz, İTÇ dönemi için Seydişehir II Höyük¹¹⁷, Demir Çağı içinde değerlendirilen Konya/ Hüyük'e bağlı Çavuş Kasabasına bulunan Çavuş höyük önemlidir. Ayrıca bu höyük Geç Demir Çağı'na ait malzemenin yanında MÖ 2. Bin malzemesi de vermektedir¹¹⁸.

¹¹⁵ Özsait, 1980: 90.

¹¹⁶ Bahar- Koçak, 2004: 23.

¹¹⁷[http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=2615&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=2615&html=ages_detail_t.html&layout=web)

¹¹⁸[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=10621&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=10621&html=ages_detail_t.html&layout=web)

3.2.2. Hellenistik Dönem

Hellenistik Dönem içinde bölgeyi değerlendirmeden önce, Pers Dönemindeki Pisidia'yı kısa da olsa ele almak yerinde olacaktır.

Anadolu'nun diğer bölgelerindeki var olan belirsizlik gibi, Pisidia ile ilgili yapılan araştırmalar, Ege göçlerinden Pers Devri'ne kadar çok net bilgi olmadığını gösterir¹¹⁹. MÖ 546 yılında Perslerin Lidyalıları yenmesiyle, Persler Anadolu'da egemen güç haline gelmişlerdir. Anadolu'yu egemenlik altına almış olmalarına karşın, ilk etapta düzenli bir yönetim oluşturamamışlardır. Pisidia'daki Pers idaresinin gerçek anlamdaki yönetimi de ancak Darius döneminde (MÖ 522-485) görülebilmektedir¹²⁰. Süreç içinde Perslerin kendilerine has idare yöntemleri olan, *satraplık* adı verdikleri birimler kurduğunu ve egemenlik kurdukları yerleri vergiye bağlamışlardır. Öte yandan Herodotos vergiye bağlanan bölgelerden ve halklardan bahsetmiştir. Ancak Pisidia adından söz etmemiştir. Sadece Pisidia'nın halkı olarak gördüğü için "Solymelerin memleketi" şeklinde vurguladığı Milyas'ı (Pisidia'nın batısı) zikretmiştir¹²¹. Pisidia'nın tahmin edilen yerli halkı da Solymlerdir¹²².

Herodotos'a göre, Kserkses Yunanistan düzenlediği seferde izlediği güzergâhın, Kappadokia'dan çıktığı sefer yoluna Kızılırmak'ı (Halys) geçip Kelanai'ye vardığını söylemektedir¹²³. Ancak Ramsay'ın farklı bir görüş vardır. O'na göre büyük bir ordu sefere çıkıyorsa, yiyeceğin yanında su sıkıntısının da yaşanabileceği ve bunun içinde su kaynaklarının bol olduğu bölgeden geçerek sefer yapmanın mantıklı olacağını savunmuştur. Bu yüzden de Ramsay, Kserkses'in ordusunu, Karalis ve Limnae üzerinden geçerek Kelanai'ye ulaştırdığını savunmaktadır¹²⁴.

"Pisidia" adı ilk olarak Ksenophon'dan öğrenilmiştir. Anlatımda, Anadolu satrabı Genç Kyros'un kardeşi olan Pers kralı II. Artakkserses'e karşı yapacağı seferin bahsinde bölgenin adı geçmektedir. Ancak Kyros bu seferi maskeleyerek ve

¹¹⁹ Özsait, 1980: 105.

¹²⁰ Günaltay, 1951: 11.

¹²¹ Herodotos, I, 173.

¹²² Arslan, 2011: 13.

¹²³ Herodotos, VII. 26.

¹²⁴ Ramsay, 1920: 92

hazırlıkları gizli yapmak adına, yapılacak olan seferin Pisidia halkına yönelik olduğunu göstermeye çalışmıştır¹²⁵. Pisidialılar ile ilgili bir diğer bilgi ise, Diodoros'un Kserkses'in gemi yapmaları için görevlendirdiği halklardan biri olduklarından bahsetmesidir¹²⁶. Bu süreçten sonra bölgeyle alakalı bilgiler kesintiye uğramıştır.

İskender babasının ölümünün ardından 20 yaşında tahta çıkmıştır¹²⁷. İlk olarak da MÖ 334'te Hellespontus'u geçip Anadolu'ya girmiştir. Ardından Granikos Savaşı'nın ardından Persleri yenilgiye uğratıp ilerlemeye devam etmiştir¹²⁸. Ancak savaşın akabinde İskender, Kalas'ı satrap olarak tayin etmiş ve ardından zamanında Perslere verilen verginin artık kendilerine ayrılacağı emrini vermiştir¹²⁹. Buradan başlayan İskender'in ikinci durağı Sardes'tir. Lidya'nın başkenti niteliğinde olan bu kent oldukça önemlidir¹³⁰. Buradan sonraki hedefi ise, Ephesos olmuştur¹³¹. Sonra sırayla Miletos, Halikarnassos ve bu iki şehrin arasında kalan şehirler İskender'e direnmeyip teslim olurlar¹³². Bu ilerleyişin akabinde İskender Lykia ve Pamphilya'ya doğru ilerlemiştir¹³³. Bu ilerleyişte Phaselis'e vardığını biliyoruz. Ancak burada Phaselisliler, asi komşuları Pisidialıları, İskender'e şikâyet etmiş ve yardım istemişlerdir¹³⁴. İskender de bunun üzerine Phaselis'in başına bela olan Pisidialıların kalesini alarak yardım çağrısına karşılık vermiştir¹³⁵. İşte bu hadiseyle İskender Pisidialılar ile tanışmıştır. Phaselis'te Pisidialıların etkisinin görülmüş olması, Akdeniz ile bağlantı olduklarının kanıtıdır¹³⁶. Zira Isparta ve Burdur'un yanı sıra Antalya'nın kuzeyi tarafı Pisidia Bölgesi'dir¹³⁷.

¹²⁵ Ksenophon, I, 11; Diodoros, XIV, 19; Jones, 1971: 124.

¹²⁶ Diodoros, XI. 2.

¹²⁷ Arrianos I. 1.

¹²⁸ Arrianos, I, 11-16; Diodoros, XVII, 19.

¹²⁹ Arrianos, I. 17.

¹³⁰ Arrianos, I. 17; Plutarchos, I. 17.

¹³¹ Arrianos I. 17.

¹³² Arrianos, I. 19-20-23; Plutarchos, I. 22.

¹³³ Arrianos, I. 24.

¹³⁴ Özsait, 1980: 123-124.

¹³⁵ Turfan, 1992: 492-493.

¹³⁶ Arslan, 2011: 39.

¹³⁷ Sevin, 2001: 151.

İskender Phaselis'ten sonra, Kilikia'dan başlayıp Fenike'ye uzanan kıyı şeridindeki Pers etkisini yok etmek için amacıyla harekete geçmiştir¹³⁸. Orduyu ikiye bölüp bir kısmı kendisiyle kıyıda ilerlemiş, diğer gruptaki askerler de Perge'ye doğru yollanmıştır¹³⁹. Perge yakınlarında Aspendos'tan kendilerine doğru gelen bir heyetle karşılaşırlar. Heyet, kentlerinin İskender'in liderliğini kabul ettiğini, teslim olduklarını fakat kentlerinde bir garnizonun varlığını kabul etmediklerini ifade etmişlerdir. Bunun üzerine İskender, bir şart koşarak isteklerini kabul etmiştir. Onlardan fidiye talebinde bulunmuştur. Askerlerin istihkakı için 50 talent ve Darius'a verilmek üzere hazırlanan atları istemiştir. Bu teklifi de Aspendoslular olumlu karşılayıp geri dönmüşlerdir¹⁴⁰.

Bir sonraki hedefi Side olmuştur. Kentin önlerine kadar geldikten sonra bir grup askerini burada konuşlandırıp kendisi Sillyon kentine ilerlemiştir. Sillyon'u tam kuşattığı esnada Aspendos'a geri dönmek mecburiyetinde kalır. Zira bu kent, İskender'le yaptığı anlaşmaya riayet etmemiştir. Fidyeyi tahsil etmeye gelen İskender'in askerlerine kafa tutmuşlar ve onlara karşı direnebilmek için kent duvarlarını sağlamlaştırıp dışarıdaki mallarını kent surlarının içine taşıma yoluna gitmişlerdir. Ancak geri manevra yapıp Aspendos'a dönen İskender'i ve ordusunu karşısında gören Aspendoslular paniğe kapılmıştır. Eski anlatmayı eksiksiz kabul ettiklerini de dile getirirler İskender bu defa kendilerine oldukça katı yaklaşmıştır. 50 talent daha vermeleri halinde ancak anlaşabileceklerini söylemiştir. Toplamda 100 talent ve kentin kendisi tarafından atanan valiyle yönetileceği şartı koymuştur. İskender buna da terslik yapmaları halinde, kentin soylularından olanları yanlarına rehin alacaklarını söylemiştir. Ancak buna gerek kalmadan şartları kabul etmişlerdir. İskender buradan da Phrygia'ya geçer¹⁴¹.

İskender için Milyas seferi önemlidir¹⁴². Zira Milyas, Apemeia 'ya kadar uzanan bir ülke olup, Termessos'tan itibaren başlayıp Sagalassos'a kadar uzanır¹⁴³.

¹³⁸ Plutarchos, I. 17.

¹³⁹ Arrianos, I. 26.

¹⁴⁰ Arrianos, I. 26.

¹⁴¹ Arrianos, I. 26. 27.

¹⁴² Strabon, XIV. 3. 9.

¹⁴³ Strabon, XII. 4. 17.

İskender, Phrygia'ya gideceği güzergâhı Termessos ve Sagalassos kentlerinin üzerinden geçecek şekilde belirlemiştir. Termessos'un oldukça dağlık bir arazi yapısına sahip olması ve halkı da bu arazi yapısını kendi lehlerine göre kullanmayı her daim başarmıştır. Ayrıca İskender'e karşı durabilmelerini de sağlamıştır. Ancak İskender, Termessosluların çok da iyi anlaşılamadığı Selge ile anlaşarak bir dostluk kurmuştur¹⁴⁴. İşte bu taktikle birbirlerinden haz etmeyen iki kentten birini kendi safına çekerek aslında ileri bir süreçte Termessos'a sahip olma niyetinde olmuştur. Çünkü uğraşmak zaman alacaktır. Bu düşünceyle Termessos'u bırakıp Sagalassos'a doğru sefer düzenlemiştir¹⁴⁵. Öte yandan İskender'in diğer Pisidia kentlerine de sefer düzenlediğini ve bazı kentleri de zorla da olsa aldığını bilinmektedir¹⁴⁶.

İskender ilerleyişinde Sagalassos'tan daha doğuya yönelmiş olabilir. Zaten İskender'in Askania Gölü'nün görmüş olması doğudaki Pisidia kentlerini birçoğunu almış olduğuna kanıt olmalıdır¹⁴⁷. Buradan anladığımız ise, başına buyruk Pisidialıların bir kısmının da olsa dize geldiğidir. Öte yandan İskender beş günün sonunda Kelainai'ye ulaşmıştır. Bu kentin sarp kayalar üzerine konuşlandırılmış kalesinin zapt edilmesi zor görünmesine karşın, Kelainailer direnmeden İskender'e teslim olmuşlardır. Bunun üstüne İskender burada biraz asker bırakmış ve ardından rotasını Gordion'a çevirmiştir¹⁴⁸.

Gordion, MÖ 8.yüzyılda Phrygia'nın başkenti olmuştur¹⁴⁹. Bu kent Sakarya (Sangarios) Irmağı'nın doğu tarafında kurulmuştur¹⁵⁰. İskender burada kılıcıyla Gordios'un arabasında bulunan düğümünü çözmüştür. Zira düğümü çözenin büyük fatih olup Asya'ya hükmedeceği söylencesi¹⁵¹ İskender'i etkilemiş olmalıdır. Pisidialıların Phrygia için tehdit unsuru olduğunu ancak bu dönemde de

¹⁴⁴ Arrianos I. 28.

¹⁴⁵ Sevin, 2001: 167.

¹⁴⁶ Arrianos, I. 28.

¹⁴⁷ Arrianos, I. 28-29.

¹⁴⁸ Arrianos, I. 29.

¹⁴⁹ Arrianos, I. 29; Sevin, 2001: 200.

¹⁵⁰ Sevin, 2001: 201.

¹⁵¹ Arrianos II. 3; Plutarchos, I. 18. ; Justinus , XI. 7.

dizginlendiklerini bilinmektedir¹⁵². İskender'in bu mücadelesi ölene dek devam etmiştir.

İskender genel itibariyle Pisidia ile temas kurmuş ve bir kısım kentlerini de almış olmalıdır. Bu büyük fatihin ölümünden sonra fethettiği topraklar taksim edilmiştir. Bunu da antik kaynaklardan net bir şekilde öğrenmekteyiz. Arabistan, Mısır ve Afrika'nın bir kısmı Ptolemaios'un, Kilikia Philotas'un, Suriye Laomedontos'un, Lykia ve Pamphylia Nearchos'u, Büyük Phrygia Antigonos'un, Suriye Laomedontos'un, Trakya ve Karadeniz çevresi Lysimachos'un, Küçük Phrygia Leontus'un, Kappadokya ve Paphlagonia Eumenes'un idaresine girmiştir¹⁵³.

Bu bölüşülmüş topraklarda Pisidia ismi zikredilmemiştir. Yüksek ihtimalle bölgemiz, etrafında bulunan satraplıklar tarafından paylaşılmış olduğu düşünülebilir.¹⁵⁴

İskender'in ölümünün ardından gelen Diadochlar Dönemi'nde sürekli bir çatışmanın olduğu Kuzey Pisidia'nın farklı güçlerin egemenliğine dâhil olduğu görülür¹⁵⁵. Pisidia Bölgesi MÖ 307'de Antigonos Monophtalmos'un yönetimine girmiştir.

İskender'in ardıllarının MÖ 301'de İpsos Savaşı'nda karşı karşıya gelmiştir. Savaş sonunda Antigonos ölmüştür ve oğlu da annesi ile birlikte Kıbrıs'a gidip kurtulmuşlardır. Kazanan taraftaki isimler ise; Kassandros, Seleukos, Lysimachos ve Ptolemaios'tur¹⁵⁶. Savaşın Phrygia sınırları içinde olduğu bilinmekteyken, tam yeri lokalize edilmemiştir. Lysimachos' a ait orduda Lykia ve Pamphilya'dan askerlerin olduğu da ifade edilmiştir. Ancak Pisidia'dan asker gelmiş olup olmadığına dair bir ibareye rastlanılmamıştır. Ayrıca Orta Anadolu ile Batı Anadolu savaşın sonunda Lysimachos' un idaresine girmiştir¹⁵⁷.

¹⁵² Arslan, 2011: 44.

¹⁵³ Justinus XIII. 4.

¹⁵⁴ Arslan, 2011: 47.

¹⁵⁵ Mitchell, 1992: 24-26; Kosmetatou, 2008: 216.

¹⁵⁶ Justinus, XV. 4.

¹⁵⁷ Arslan, 2011: 53.

Seleukos ve Lysimachos Anadolu'nun paylaşımı hususunda anlaşılamamış ve MÖ. 281'de Sipylos'a yakın olan Kurupedion' da tekrar savaşmışlardır. Savaş Lysimachos'un ölümüyle ve Seleukos'un galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Öte yandan Seleukoslar Batı Anadolu'nun sahibi olmuşlardır¹⁵⁸.

Seleukosların dönemi içinde, Pisidia'da büyük aileler görülmeye başlanır ve bu aileler Phrygia'nın sınırında kendilerini gösterirler¹⁵⁹. Hanedan diyebileceğimiz bu büyük aileler bazı kentlerin (Philomelium, Lysias... gibi) kurulmasına vesile olmuştur¹⁶⁰. Bölgede kültürel bir değişim oluşmuştur. Grekçe öğrenmişler ve grek kültürünü benimsemişlerdir¹⁶¹. Doğu Pisidia' ya dâhil ettiğimiz, Vasada kenti Peleponnes'e¹⁶² Amblada ise köklerini Lakedaimonia' ya dayandırır¹⁶³.

Süreç içinde birçok mücadeleye sahne olan Pisidia, Magnesia Savaşı gerçekleşene kadar Seleukosların sınırları içinde kalmıştır. Seleukoslar savaşın neticesinde kaybederken, Roma'nın bağdaşığı olan Rodos ve Bergama karlı çıkan taraflar olmuşlardır¹⁶⁴.

Bölgemiz MÖ. 188'de gerçekleşecek Apameia Barışı gerçekleşmeden önce Manlius Vulso' yla muhatap olmuştur. Galatia dışında savaşta yenilen taraflar Roma'ya elçiler gönderip anlaşma yolunu seçmişlerdir. Bunun üzerine konsül Vulso Galatia'ya sefer düzenlemiştir¹⁶⁵. Barış imzalandıktan sonra, Milyas Eumenes verilmiş, Seleukoslar Toroslardan çekilmiştir¹⁶⁶. Vulso bu sefer esnasında uğrayıp fideye aldığı kentleri bir bakıma yağma etmiştir¹⁶⁷.

¹⁵⁸ Justinus, XVII. 2.

¹⁵⁹ Laurent, 1830: 21.

¹⁶⁰ Mitchell, 1995: 85

¹⁶¹ Jones , 1964: 22.

¹⁶² Hall, 1968: 86.

¹⁶³ Ramsay, 1917: 252.

¹⁶⁴ Mansel, 2004: 484.

¹⁶⁵ Arslan, 2011: 65.

¹⁶⁶ Livius, XXXVIII. 39.

¹⁶⁷ Arslan, 2011: 66.

3.2.3.Roma Dönemi

MÖ 133'de III.Attalos ölünce sahip olduğu toprakları Roma'ya bırakmıştır ve böylelikle Anadolu'da Roma'nın etkinliği görülmeye başlanmıştır. Zira Roma'nın Magnesia Savaşı'nda toprak kazanımı olmamıştı¹⁶⁸. Öte yandan Manius Aquillius Roama'nın eyalati olarak Anadolu'yu yeni bir forma sokmuştur ve adı Provincia Asia¹⁶⁹ olmuştur.

Anadolu eyalet haline geldikten sonra, Roma burada bulunan korsanlarla mücadeleye girişmiştir¹⁷⁰. Anadolu Roma'nın hâkimiyet sahasına dâhil edildikten sonra da kendi birçok sefer ve çekişmeye sahne olmaya devam etmiştir. Ama Augustus'un zamanındaki Pisidia Bölgesi'ne kısaca açabiliriz. Zira bu dönem Roma için en parlak sayılabilecek dönemlerden bir sayılmaktadır.

Özellikle Pisidia ve sonra İsaura'ya da bakıldığında bir egemenlik altında görülmesi neredeyse imkânsızdır. İşte büyük Augustus da bu bölgenin asimile edilerek zayıflatılıp ancak ele geçebileceğini tasavvur etmiştir¹⁷¹. Bu politikanın sergilenebileceği en iyi kent Antiocheia idi. Çünkü Karalis ve Limnae Gölleri'nin çevresine hâkim noktada bulunan bir kentti¹⁷². Bu amacını gerçekleştirmek için Antiocheia'ya bazı kimseleri göndermiştir. Bu gönderdiği insanların bazıları lejyon askeri olan kimselerdir¹⁷³. Bu kimseler Roma'nın tüm kültürünü halka enjekte etmekte görevlendirilmişlerdir¹⁷⁴. Bu yöntem başarı göstermiştir. Hem Antiocheia'nın kültürel değişiminin sağlamış hem de kent bu insanlar tarafından korunmuştur. Lykonias ve Phrygia gibi yerlerde de Grek- Anadolu tarzı bir yaşam görülmüş ve az da olsa Hellenistik üslubun yaşantılarına işlemiş olduğu da görülmüştür¹⁷⁵.

Öte yandan bölgede MÖ 6 ve MS 4 'lerde Homanad Savaşı yapıldığı savunulmaktadır¹⁷⁶. Bu savaşın Antiocheia'dan başladığı Misthia ve oradan da

¹⁶⁸ Arslan, 2011: 69.

¹⁶⁹ Justinus, XXXVI 4; Strabon, XIV. 1. 38.

¹⁷⁰ Strabon, XIV. 3. 2.

¹⁷¹ Arslan, 2011: 74.

¹⁷² Mitchell, 1995: 7.

¹⁷³ Mitchell, 1976: 307.

¹⁷⁴ Arslan. 2011: 74-75.

¹⁷⁵ Arslan, 2011: 75.

¹⁷⁶ Mitchell, 1995: 77.

Trogitis çevresine ilerdeği savunulmuştur Merkezleri kuşatılan Homanadlar teslim olmaya zorlanmışlardır ki böylelikle kazanılmıştır¹⁷⁷. Savaşın ardından Homanadlar iki bölünmüş ve Trogitis doğusu Homanada ve kuzeybatısı ise Dalisandos olarak anılmıştır¹⁷⁸

Ayrıca Roma İmparatorluk döneminde içinde yani Diocletianus (MS 284-305) zamanında, Pisidia ilk defa “eyalet” sıfatını almıştır. Çünkü O, imparatorluğu 12 bölgeye ayırıp, yeniden tanzim etmiştir. Yine Diocletianus zamanında Pisidia'nın doğu sınırı Konya Ovası'ndan itibaren Karadağ'a uzanacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Antiocheia' da metropolis kimliği kazandı. Ardından Lykonias; Galatia, Pisidia ve Isaura arasında pay edildi. Neticede Pisidia'nın doğusundaki, daha doğru bir ifadeyle kuzeydoğu tarafındaki toprakları genişlemiştir¹⁷⁹. Bu durum ise bölgemizin kapsamı dâhilindedir.

MS 367-383 yani Gratianus döneminde Doğu Pisidia sınırında değişiklik oldu. Çünkü önce paylaşılan Lykonias eyaleti, Pisidia ve Pamphilya'nın doğusundan toprak almıştır. Karalis' in batı sahiline kadar inen bir sınır hattı oluşmuştur¹⁸⁰ ki bu durum çalışma alanımız olan Doğu Pisidia ile ilintilendirmekte fayda vardır.

¹⁷⁷ Ramsay, 1917: 256-8.

¹⁷⁸ Ramsay, 1917: 262.

¹⁷⁹ Broughton, age : 598.

¹⁸⁰ Ramsay, age, s .434

4. DOĞU PİSİDİA'NIN KENTLERİ

Bölgede bulunan şehirlerle alakalı ilk bilgi Büyük İskender'in Pisidia'ya yaptığı seferin sayesinde bilinmektedir¹⁸¹. Zira İskender'in yapmış olduğu bu seferde Termessos, Selge ve Sagalassos kentlerinin ismi zikredilmektedir¹⁸².

Strabon eserinde bazı kent isimlerini ise Artemidoros'tan alıntı ederek vermiştir. Bu kentler; Selge, Sagalossos, Pednelissos, Adada, Anabura, Sinda, Arassos Tarbassos ve Termessos'tur. Bu kentlerin kimisinin dağlarda olduğunu, kimisinin de dağlarının her iki yanındaki eteklerde kurulu olduğunu eklemektedir. Öte yandan da Phrygia ve Karia sınırında Tabai, Sinda ve Amblada kentlerinin varlığından da söz etmektedir¹⁸³.

Bölgede bulunan kentlerin bir birlik oluşturduklarını ve bu birliği de tetrapolis dediklerini Strabon'dan bilmekteyiz. Bu kent birliklerinde karar meclisini varlığı da bilinir. Bu meclise *boule* denmektedir¹⁸⁴. Ancak bizi bu noktada ilgilendiren kentlerimiz Doğu Pisidia' da bulunanlar olacaktır. Sözümlü edeceğimiz bu kentlerimiz diğer özelliği ise Hellenistik ve Roma devrinde¹⁸⁵ görülen kentlerdir.

Çalışma bölgemizin en önemli gölü olan Karalis ve çevresi, Hellenistik Dönem içinde sıkıntılı bir bölge olmasına karşın sonraki dönemde Roma bu bölge ile yakinen ilgilenmiştir. Bu çevrenin Orondeis, Homoadeis ve Gorgomeis isimleriyle anıldığını görülmektedir. Bu isimler etnik yapıyla ilgili olmalıdır. Öte yandan bölgede kurulan koloni kentleri içinde Neapolis ve Anticheia'yı görüyoruz ki bu kentler de imparatorluk nişanesi olan malikaneler de bilinmektedir¹⁸⁶. Günümüzde sınırını belirttiğimiz bu alan içinde köy ya da kasaba niteliğinde birçok yerleşim varlığını sürmektedir.

¹⁸¹ Özsaıt, 1980: 124-128.

¹⁸² Arrian, I, 27 vd.

¹⁸³ Strabon, XII, 570, 2.

¹⁸⁴ MAMA VIII, 62: 349

¹⁸⁵ Özsaıt, 1985: 112-130.

¹⁸⁶ Kurt, 2017: 133.

4.1. Neapolis

Neapolis ismine ilk olarak Plinius'ta rastlanır¹⁸⁷. Plinius, Neapolis halkını Galatlara komşu olarak gösterirken¹⁸⁸, Ptolemaios ise bu kenti Pisidia sınırları içine dâhil ederek anlatmaktadır¹⁸⁹. Bu anlatımlar kentin lokalizasyonu için önemli verilerdir. Galatia ve Pisidia sınırlarında aranan kent¹⁹⁰ için Ramsay, Anabura'nın isim değiştirmiş halinin Neapolis olabileceğini veya eski kentin yakınına kurulmuş olabileceğini savunur¹⁹¹. Öte yandan Ramsay, Neapolis'in Şarkikaraağaç'a lokalize edilmesi gerektiği görüşündedir¹⁹².

Anabura'nın Enevre'ye konumlandırılması¹⁹³, ardından Kıyakede' de bulunan mil taşlarının Neapolis için Şarkikaraağaç'ı işaret etmesi ve kentin Via Sebaste' ye yakınlığından¹⁹⁴ bahsetmesi önemlidir. İşte tüm bu araştırmalar ve antik kaynaklar Şarkikaraağaç' in doğru yer olduğunu bize söylemektedir.

Apollonia ile aynı dönemlerde Neapolis'te de kolonizasyon hareketinin yaşandığını görüşü savunulur. Ayrıca MS. 3 yüzyıla tarihlenen bir yazıtta bu bölgede var olduğu bilinen tetrapolisin¹⁹⁵ üye kentlerinden birinin de Neapolis olarak yazmaktadır¹⁹⁶.

Attolosların yüksek olasılıkla Galatların kendilerine karşı tehdit unsurudur. Bunun neticesi olarak da Trak kolonileriyle bir bölge oluşturan bu krallığın, Neapolis de kurmuş oldukları kabul edilmektedir¹⁹⁷.

Kentimizin ele alırken kurulduğu çevreyi prehistorik dönemlerden başlayıp incelemek yerinde olacaktır. Bu bağlamda bakıldığında kentin Paleolitik ve Mezolitik dönemlerine dair henüz bilgi yoktur. Ancak araştırılması halinde Neolitik

¹⁸⁷ Plinius V. 147.

¹⁸⁸ Plinius V. 42.

¹⁸⁹ Ptolemaios V. 4.

¹⁹⁰ Arslan, 2010: 20.

¹⁹¹ Ramsay, 1883: 75-76; Ramsay, 1960: 442.

¹⁹² Ramsay, 1960: 442.

¹⁹³ Sterrett, 1888: 203.

¹⁹⁴ Cronin, 1902: 108.

¹⁹⁵ Özsait, 1985: 125.

¹⁹⁶ Jones, 1971: 140- 415.

¹⁹⁷ Calder , 1932: 454.

döneme ait izlere rastlanabileceği tahmin edilmektedir.¹⁹⁸ Kalkolitik ve İTÇ'ye ait veriler ise kentin doğu tarafındaki Çaltı Köyü ve batı yanına düşen Karaçayır Höyük'tür. Bu yerleşmeler bize kentin tarih öncesi dönemi hakkında bilgi verir.¹⁹⁹

Hititler Anadolu'ya MÖ.2000'lerde gelmiştir. Geldiklerinde Kızılırmak çevresine yerleşmişlerdir. Hititlerin MÖ 1200'lerde yıkılması, MÖ 800'lerde Frig Devleti'nin kurulması gibi tarihsel süreç içinde Anadolu'nun çehresi sürekli değişime uğramıştır. İşte asırlar içinde sürekli olan bu değişimde Pisidia ve İsaura gibi dağlı halkın, Persler zamanında yani MÖ 545-333 gibi büyük devletleri tanımadığı görmekteyiz²⁰⁰.

Hellenistik Çağ içinde kent durumuna bakılırsa; bu çağda MÖ 334'te İskender Çanakkale Boğazı'nı geçer ve Gronikos'ta (Biga Çayı) Perslerle karşılaşır Onları yener ve Ege sahillerinde ilerleyip Halikarnassos'u (Bodrum) alır. Oradan Antalya 'da (Ataleia) kışı geçirip antik kentimizin de bulunduğu Isparta'ya ulaşır. Roma Dönemi'nde de Augustus'un 44 yıl boyunca süren imparatorluğunda devlet sınırları genişlemiş ve kendinden sonra gelen Tiberius da aynı istikrarla devam etmiştir. İşte bu dönem içinde kurulan şehirlerin arasında Neapolis'i görmekteyiz²⁰¹.

¹⁹⁸ Turfan 1992: 488.

¹⁹⁹ Bilgiç, 1992: 434.

²⁰⁰ Bilgiç, 1992: 490.

²⁰¹ Turfan, 1992: 492-493.

4.2. Pappa-Tiberiopolis

Günümüzde Konya'nın Beyşehir İlçesi'ne bağlı Yunuslar Köyü'ne dâhil olan bu anti kent, aslında köyün yakınındaki Barsak Çay Vadisi yakınındadır. Bu noktada batı taraftan gelen antik yol olan Via Sebaste ve modern yolun güneybatıya yani Beyşehir' e döndüğü yerdedir.²⁰²

Pappa, ilk etapta Antiocheia'nın güney tarafında aranmıştır.²⁰³ Bir yazıtta Pappalılardan “yabancı” diye ifade edildiğinin okunmasıyla birlikte Pappa'nın başka bir çevrede olması gerektiği kanıtlanmıştır.²⁰⁴ Kentin yerini belirleme çabaları devam ederken, Çukurağıl'da ele geçen yazıtta günümüzde Yunuslar Köyü olarak bildiğimiz yerde kurulmuş olduğu kesin olarak kanıtlanmıştır.²⁰⁵ Böylelikle lokalizasyonu ile ilgili şüpheye yer kalmamıştır.

Kent, Tiberius döneminde Augustus kolonileriyle birleştirilmiştir. Olasılıkla Tiberiopolis adı da buradan almıştır.²⁰⁶ Antoninus Pius zamanında sikkesi de basılmış olan Pappa'nın çevresinde yapılan araştırmalarda önemli buluntular elde edilmiştir. Bunlar; üzerinde yazıt bulunan bir stel, sunak, levhadır.²⁰⁷ Köyde bulunan evlerin duvarlarında devşirme malzemeler dikkat çeker. Bu da köyün antik havasının ele veren bir ayrıntıdır. Öte yandan Pappa kilit bir noktadadır. Zira İconium ve Misthia'nın arasındadır. Ayrıca Via Sebaste ile Misthia'dan gelen yol burada birleşmektedir. Söz konusu yol halen daha kullanımdadır. Üzerinde Herakles'in on iki işinin işlendiği ve Anadolu'da ele geçmesiyle farklı bir öneme sahip Herakles Lahdi bulunmuştur²⁰⁸(**res: 4**). Ayrıca İmparator Trainasus ait yazıtlı heykel kaidesi, bir evin temelinde tespit edilen zafer takına ait yazıtlı arşitrav bloğu da buluntular arasında yerini almıştır. Bahsi geçen bu tak²⁰⁹ ise Part Savaşı'nı zaferle sonuçlandıran

²⁰²[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layo ut=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layo ut=web)

²⁰³ Ramsay 1885: 145-146.

²⁰⁴ Sterrett, 1888: 196.

²⁰⁵ Cronin, 1902: 101.

²⁰⁶[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layo ut=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layo ut=web)

²⁰⁷ Sterrett 1888: 190-191.

²⁰⁸ Boysal, 1958: 80-81.

²⁰⁹ Tak ya da başka deyişle zafer takı. Roma Dönemi içinde sıklıkla gördüğümüz bir yapıdır. Kavram olarak kapı anlamına gelir ve çoğunlukla zafer kazanan imparatorun adına dikilir.

Severus Alexander onuruna dikilmiştir. Ayrıca MS. 231-233'e tarihlendirilmektedir²¹⁰

²¹⁰[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layout=web)

4.3. Misthia

Misthia'nın lokalizasyonu için birçok görüş ortaya atılmıştır. Bahsedebileceğimiz ilk görüş Swoboda ve ekibinden (Juthner, Knoll, Patsch ve Swoboda) gelmiştir. Bu ekibe göre Misthia Fasıllar olmalıydı. Çünkü onlar göre eserlerin bolluğundan bu kaniya varmışlardı²¹¹. Bir diğer görüş ise, Ramsay'dandır. Ona göre ise Misthia Lykonía'daydı. Çünkü Misthia Kenti Roma yolu üzerindedir ve ayrıca Lykaonia Bölgesi'nde olabileceğini, "Pappa'ya yakındır" bilgisiyle konumlandırmıştır²¹². Ramsay Fasıllar olabileceği görüşünde de bulunmuştur.²¹³ Cronin de Fasıllar'ı işaret etmiştir, bunu Ramsay'a dayanarak yapmış olmalıdır.²¹⁴ Ancak en doğru bilgiye Hall ulaşmıştır. Beyşehir' de tespit ettiği yazıtla tartışmalara son noktayı koymuştur (**res: 5**). Ancak Misthia'nın kalesinin ise Fasıllar' da bulunan Kaledağ'da olabileceğini savunur.²¹⁵

Avşar, Akçalar gibi köylerde ele geçen mil taşları Via Sebaste ile ilgili olabileceğini düşündürürken, Roma Dönemi' tarihlenen kemerli köprü kalıntısı göze çarpar²¹⁶.

²¹¹ Swoboda et al: 1935: 12.

²¹² Ramsay, 1960: 367.

²¹³ Ramsay, 1902-1903: 267

²¹⁴ Cronin, 1902: 10

²¹⁵ Hall, 1959: 119-124.

²¹⁶ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5775&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5775&html=ages_detail_t.html&layout=web)

4.4. Kireli

Kireli, Konya'nın Hüyük ilçesine bağlı olup günümüzde mahalle statüsündedir. Coğrafi olarak lokalize edecek olursak, başlangıç noktası Şarkikaraağaç (Neapolis) Ovası'nın kuzey tarafında Karagedik mevkiinden başlar, Suğla Gölü'ne kadar inip giden çukur sahanlıkta yer alan bir yerleşimdir. Bu çukurluğa Sultan Dağlarından inen derelerin taşıdığı alüvyonlar o bölgeyi doldurarak Kireli Ovası'nı meydana getirir²¹⁷.

Günümüze göre ise, yerleşimin kuzeyinde Fele Beli ve Yalvaç Karaağacı, batısında Beyşehir Gölü, doğusunda Sadıkhacı ve Sevindik mahalleleri bulunurken, kuzeydoğusunda ise Doğanhisar ve Oluk Dağı görülmektedir. Aslında etrafında kayda değer bir yükselti veya tepe söz konusu olmayıp, genel anlamda ova ve düzlüklerle çevrilidir. Öte yandan Kireli'nin çok önemli bir su kaynağı da yoktur. Ancak doğusunda bulunan Sadıkhacı mahallesinin sınırları içinde akan Eflatun Pınarı suyu ve Armutlu deresi bu yerleşime yakın akarsular olarak sayılabilir²¹⁸.

İklim olarak da Göller Yöresi' nin genelinde seyreden geçiş iklimi, burada da söz konusudur. Akdeniz iklimi ve karasal ikliminin harmanlanmış halidir demek yerinde bir ifade olacaktır²¹⁹. Yer yer bozuk korulardan oluşan bitki örtüsü yanında ilkbaharda yetişip yaz gelince kuruyan otsu bitkiler de vardır. Öte yandan, arpa, buğday, kırmızı mercimek, şeker pancarı, fasulye gibi ürünlerin de tarımı yapılmaktadır²²⁰.

Kireli, Neolitik Çağ'dan başlayarak yerleşim görmüştür. Bu yargıya ise, Kireli ve Tolca gibi höyüklerde ele geçen buluntular sayesinde erişilebilmektedir²²¹. Yerleşimin etrafında MÖ 2.bine ait malzemeleri ele geçmiştir. Bu malzemeler, Bayat ve Eflatun Pınar gibi höyüklerde tespit edilmiştir²²². Roma ve Bizans dönemlerine de ait birçok malzeme yine bu yerleşimde ele geçmiştir²²³. Diyebiliriz ki; MÖ.

²¹⁷ Saraçoğlu, 1990: 370.

²¹⁸ Akıncı, 2007: 4 -5.

²¹⁹ Biricik, 1982: 7.

²²⁰ Akıncı, 2007: 5-7.

²²¹ Llyod-Mellaart, 1962-1965 vd.

²²² Karauğuz, 2005: 172-175.

²²³ Bahar- Koçak, 2004: 48.

2000'lerde İmparator Augustus tarafından kurulduğu kabul edilen bu kentin, yerleşiminin daha öncesine kadar gittiğini görölmektedir²²⁴. Bu yerleşimle ilgili savunulan bir görüş de; Ortaçağ ' da Pugusa olarak bilinen Beyşehir Gölü'nün daha eski adı olan Karalis'in, adını bu kentimizden aldığıdır²²⁵.

²²⁴ Erdoğan, 1992: 84.

²²⁵ Özsait, 1980: 15.

4.5. Amblada

Amblada, ya da sikkelerinin üzerinde okunabilen eski ismi ile Amlada²²⁶ Konya'nın Seydişehir İlçesi'nin sınırları içindedir. Seydişehir'in köyü olan Kızılcıca'nın 2,5km güney tarafına düşen Asar Dağı (**res: 6**); antik Amblada'dır²²⁷(**res: 7**). Strabon, şarapçılığın antik dünyada en önemli duraklarından olan Amblada' da üretilen şarabın, tıbbi açıdan önemli olduğunu ve bu sebeple tedavilerde kullanıldığını anlatmıştır²²⁸. Strabon gibi Ptolemy de bu kenti Pisidia sınırları içinde vermektedir²²⁹. Şaraplarının ünlü olmasının yanı sıra yüksek sıcaklıkların etkisiyle salgın hastalıkların kol gezdiği bir kent olması da kayıtlara geçmiştir. Bu olumsuz şartların varlığından olmalıdır ki, sürgün yeri olarak da kullanıldığı söylenmiştir²³⁰.

Yukardaki gibi antik kaynaklardan bilinen Amblada'nın lokalize edilmesi için bilim insanları farklı önermelerde bulunmuşlardır. Ramsay şaraplarının ünlü olduğu bilgisiyle Amblada'yı üzümün çokça yetiştiği ve Eğirdir Gölü (Limnai) kenarında bulunan Gelendost'a yerleştirmiş ancak bunu şüpheli de bulmuştur²³¹. Sterret, Asar Dağı'nda yaptığı incelemelerin ardından bulduğu eserlerden bahsetmenin yanında, o dönemine rağmen yine bu noktaya Gorgorum Antik Kenti'nin de yerleştirilebileceğini savunmuştur.²³² Öte yandan Vasada'nın tespiti ise Amblada ile aynı döneme denk gelerek Asar Dağı'na lokalize edilmiştir. Bu tespit ise Jüthner ve ekibi tarafından yapılmıştır²³³.

Güzel buluntular tespit edilmiş ve birçoğu da günümüzde Amblada Antik Kenti'nin çevresinde bulunan köy evlerinin duvarlarında kendini belli etmektedir²³⁴. Bu da günümüzde bu köylerdeki yapılarının devşirme malzeme içerdiğini kanıtlamaktadır (**res: 8**). Bu kentin bulunduğu Asar Dağı olarak isimlendirilen yerin

²²⁶ Ramsay, 1883: 37.

²²⁷ Strabon XII, 7, 2.

²²⁸ Strabon, XII, 7, 2.

²²⁹ Ptolemaios, IV.

²³⁰ Arslan, 2016: 34.

²³¹ Ramsay, 1960: 369.

²³² Sterrett, 1888: 184-185.

²³³ Paton, 1904: 102.

²³⁴ Arslan, 2011: 20.

doğu kısmında Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen duvar ve de duvar yapım üslubu belirlenmiştir. Bu tespiti A. Baldıran ve ekibi 2009'da yaptıkları yüzey araştırmasıyla belirlemişlerdir²³⁵. 2012 yılında yine Baldıran ve ekibi yüzey araştırması yapmıştır. Bu defa tepenin kuzey ve batı kısmında emek verilmiş ve netice olarak kuzeybatı istikametinde yivsiz sütun tamburları, Attik- İon tipi kaide²³⁶ ve fascialı arşitrav bloğu²³⁷ buluntular arasında yerini almıştır. Kentin agorası²³⁸ olabileceği görüşünü düşündürebilecek büyük ölçekli heykel kaide parçaları ve kemerli bir yapının olabileceği savunulan bir kilit taşı tespit edilmiştir.²³⁹

²³⁵ Baldıran, 2011: 221.

²³⁶ Attik-İon Tipi Kaide: İsimden de anlaşılacağı üzere Attika'ya özgü bir sütun kaidesi tipidir. Üç ana bölümden ibrettir. En altta plintos dediğimiz düz kare biçimli bir blok ve onun üstünde ise iki torus arası(dış bükey profil çizen bölüm) bir trochilos(iç bükey profil çizen bölüm) ile oluşturulan sütun kaidesidir.

²³⁷ Fascialı Arşitrav Bloğu: İon düzeninde sütun başlıklarının taşıdığı yatay üst yapı elemanına arşitrav bloğu denir. Fascia ise bu bloğun üzerinde bulunan üç kademeli ve paralel bir görüntü çizen süslemedir.

²³⁸ Agora: Pazar yeri. Ancak daha doğru bir tabirle Antik Grek'te, halkın gelip bir araya toplanabildiği, sanat , siyaset..vs bir çok konu üzerinde istişare edebildiği ve genelde kentin merkezinde bulunan meydandır.

²³⁹ Baldıran et al. 2014: 401. vd.

5.6. Vasada

Bölgede, Hellenistik Dönem’ de kurulduğu bilinen Vasada ile ilgili zengin epigrafik kaynaklara erişilmiş ve bu sayede kent ile ilgili daha fazla bilgiye sahip olunabilmiştir. Günümüzde Seydişehir’in Bostandere Kasabası’nın 500 m. doğusunda bulunan Kestel Dağı’nın eteklerin kurulmuş bir kenttir²⁴⁰ . Ayrıca bu kent, Amblada’ya da 15 km uzaklıktadır.

Attaloslar zamanında şehir olarak geçer²⁴¹. Yerini belirleme hususunda Cramer Misthia’ya Vasada’ yı lokalize ederken²⁴², Ptolemaios ise Vasada’yı Lykonion’a dâhil eder²⁴³. Burayı belirleyen Jüthner’dir, ekibiyle birlikte 1902 yılında kenti Bostandere ‘ye konumlandırmışlardır²⁴⁴.

Kent ve çevresindeki araştırmalarda yapı kalıntılarına ve birçok mimari parçaya rastlanılmıştır. Bu bulunan materyallerin Roma dönemine aittir. Ancak Hellenistik’ten itibaren yerleşim görmesine karşın karşın Hellenistik izlerin oldukça az olduğu görülmüştür²⁴⁵. 2006’da “Konya-Karaman Yüzey Araştırmaları” isimli araştırma kapsamında H. Bahar ve ekibi tarafından tekrar incelendiğinde Vasada Kalesi’nin kuzey tarafında ve doğu yanında kiklopik²⁴⁶ taşlardan oluşan sur kalıntıları ve taş döküm kalıbı gibi buluntular ele geçmiştir²⁴⁷. 2009’da ise A. Baldıran ve ekibi de günümüze ait yapılarda kentin devşirme malzemelerini tespit etmiştir. 1970, 2010 ve 2011 yılında yapılan kazılarla netleştirilen Vasada tiyatrosu (**res: 9**) Roma Dönemi’ ne tarihlenmiştir. Bilim insanları tarafından bu tiyatronun 12

²⁴⁰ Hall, 1968: 85; Belke- Restle, 1984: 239.

²⁴¹ Arslan, 2011: 19.

²⁴² Cramer, 1832: 71.

²⁴³ Ptolemaios V, 4.

²⁴⁴ Paton; 1904: 102.

²⁴⁵ Baldıran- Büyüközer- Gider, 2012: 74.

²⁴⁶ Kiklopik (Kiklopien): Poligonal diye tabir edilen, düzensiz yani çok kenarlı büyük blok taşlara verilen isimdir. Bu taşların kullanılmasıyla meydana getirilen duvar örgü sistemine de kiklopik duvar denmektedir. Antik dönemlerde kullanımda olan bu duvar örgü sisteminde bir alttaki taşın şekline uygun olarak üst sıralara taşları ekleyerek yapılırdı.

²⁴⁷[http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5624&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5624&html=ages_detail_t.html&layout=web)

adet oturma sırası (cavea) olduğu tespit edilmiş ve tek diozomalı²⁴⁸ olduğu belirlenmiştir²⁴⁹.

Araştırmalar neticesinde ele geçirilen seramik buluntuların geneli Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir²⁵⁰. Tespit edilen Apollon ve Artemis kabartmalı mezar stelleri, polos giyimli kadın ve yılanlı altar parçası gibi örnekler de oldukça dikkat çekicidir²⁵¹.

²⁴⁸ Diazoma: Antik tiyatrolarda bulunan oturma sıralarının (cavea) arasında yürüyebilmeye yarayan yatay yürüyüş yolu, bulunan boşluk.

²⁴⁹ Baldıran, 2011:224.

²⁵⁰ Baldıran, 2011: 224.

²⁵¹ Swoboda- Keil- Knoll, 1935: 23-24.

5. DOĞU PİSİDA'DA TOPLUMSAL YAPI

Bir yerin yani ülke, şehir ya da küçük bir kasabanın, toplumsal yapısını incelemeye o toplumun kökeni ele alarak başlamak doğru olmalıdır. Zira toplum, kökenine göre; örf, adet ve gelenek açısından şekillenmiş ve kendine has normlar oluşturur. Bölge bu normlar çerçevesinde ele alınacaktır.

5.1.Bölgenin Sosyokültürel Özellikleri

Pisidia'nın Prehistorik devirlerden itibaren oluşan kültür yapısına bakıldığında gerçekten önemli bir bölge olduğu görülmektedir. Zira Anadolu'nun zengin geçmişi bu durumu büyük ölçüde etkilemektedir.

1921'deki Knossos Sarayı kazılarında görülen Neolitik kültür izlerinin, Anadolu etkili olduğu görüşü bulunmaktadır²⁵². Bu kültürün Anadolu'daki en önemli temsilcilerinden biri olan yerleşim ise, Hacılar'dır. Öte yandan Hacılar kültürünün dağılımı hususunda bulgular da söz konusudur. Hacılar etkisi, kuzeybatısındaki Afyonkarahisar ve güneyindeki Elmalı Ovası, batısında bulunan Ege'de bulunan Kios, Kos ve Syros adaları kadar uzandığı savunulmaktadır²⁵³.

Anadolu'da yaygın olan boğa kültü ya da çift başlı balta motifi MÖ 2.binlerde Miken kültüründe kendini göstermesine dikkat çekilmiştir. Öte yandan yine Hacılar'ın yapıları arasında küçük saray diye niteleyebileceğimiz yapıların, özünü kaybetmeden sonraki bir dönemde Girit saray mimarisinin çekirdeğini oluşturması durumu da kültür dağılımı noktasında önemi belirtilmektedir²⁵⁴. Tüm bu benzerlik ve bağlantılardan vardığımız nokta ise, Göller Yöresi MÖ 3.binde çok fazla kültürü bağrında yetiştirmiştir. Öyle ki Girit, Yunanistan ve Ege kültürlerini tesir altında bırakmış²⁵⁵ büyük bir kültürdür demek yerinde olacaktır. İşte böyle bir coğrafya, tarihi dönemler içinde de çok büyük roller üstlendiği açıktır.

²⁵² Alkım, 1968: 69.

²⁵³ Mellaart, 1958: 150; Alkım, 1968: 73.

²⁵⁴ Özsait, 1980; 93.

²⁵⁵ Özsait, 1980; 93.

Pisidia'nın tarihi devirden Pers hâkimiyetine kadar çok geniş bir bilgiye rastlanılmamıştır. Fakat büyük İskender'le birlikte çok daha kapsamlı ve açıklayıcı bilgiye varılmaktadır²⁵⁶.

Çalışma alanımız Doğu Pisidia olmasına rağmen bahsini ettiğimiz bu önemli kültürün içinde sayabiliriz. Zira Doğu Pisidia, Pisidia Bölgesi'nin bir parçasıdır. Değerlendirme yaparken de bunu göz önünde bulundurulmuştur.

Pisidia halkının kökeni ile ilgili bir takım görüşler mevcuttur. Strabon, Termessos'tan söz ederken, onların Solymos diye isimlendirdikleri bir tepeden söz etmektedir. Öte yandan Termessos'luların kendilerden bahsederken Solymoslular dediğini bildirmektedir²⁵⁷. Plinius da Pisidia'nın bir dönem *Solym* adıyla anıldığını savunmaktadır²⁵⁸. Homeros ise *İlyada'sında* Solymosluları Grek gibi göstererek mitoslara dâhil etmiştir²⁵⁹. Ayrıca Homeros, Solymleri Lykia'nın yerli halkı olarak kabul etmektedir.²⁶⁰ Bu bilgi Pisidia ve dolayısıyla Doğu Pisidia'nın yakın çevresi ile ilgili verilmiş önemli bir bilgidir.

Halkın karakteristik yapısı ise; Strabon'un aktardığına göre bölgenin halkı dağlık kesimlerde kabileler halinde yaşamaktaydılar. Tyranlar tarafından yönetilen bu halk, işgalci bir yapıya sahiplerdi. Ayrıca korsanlık yaptıkları da bilinmektedir²⁶¹. Bölgenin kuzey tarafında daha insancıl diyebileceğimiz bir kavim olan Phrigler vardı²⁶².

Torosların güney yamaçlarında ikamet eden Pisidia halkı, deniz korsanlığı; daha iç kesimlerinde bulunan Pisidialılar'ın da hırsızlık faaliyetleri sürdürmüş olmaları tahmin edilmektedir²⁶³. Halkın itaate girmez ve haydutluğa yatkın yapıları

²⁵⁶ Özsait, 1985: 145.

²⁵⁷ Strabon, XIII, 630, 16 – 631.

²⁵⁸ Plinius, V, 24

²⁵⁹ Homeros, VI, 184; 203-204.

²⁶⁰ Homeros, VI. 185.

²⁶¹ Strabon, XII, 7,3.

²⁶² Strabon, XII, 7,2.

²⁶³ Ramsay, 1916: 87.

tarikh boyunca boyunduruk altına yani bir idarenin egemenliği altına girmediklerinin kanıtı olmalıdır²⁶⁴.

5.1.1.Ekonomik Faaliyetler

Bölgede ekonomi hareketlidir. Doğal gelir kaynaklarına da değineceğimiz bölgemizin varyetini egemen güçlere ödeyebildikleri vergilerden anlayabilmekteyiz. Verebilecek en önemli örnek ise; Manlius Vulso'nun Galatlara karşı yaptığı seferin bir sonucu olarak Pisidia topraklarına uğraması ve yağmalanması süreci²⁶⁵ ve bu süreçteki alınan vergilerdir. İşte bu noktada konsülün yaptığı bu sefer, bize Pisidia'nın zenginliklerini öğrenme fırsatı sunmuştur²⁶⁶. Öncelikle bu noktada Manlius Vulso'yu anlatmak yerinde olacaktır.

Manlius Vulso Romalı bir devlet adamıdır. MÖ 2.yy'ın başında generaldir. Manlius bir aristokrat bir aileye sahiptir.

O, Aedilis Curulis'ti²⁶⁷. MÖ 189 yılı konsüldür. Öte yandan Manlius konsül olarak, Asya komutasını ele almıştır²⁶⁸.

Konsül, Karia ve İonia'yı geçip Pisidia sınırındaki Tabae²⁶⁹ kentine geldi. Bir süre direnen bu şehir sonradan teslim oldu. Ardından para ve buğday vererek konsülün güven ve dostluğunu kazandılar. Bunu yapmayan şehirler ise yağmalandı. Sonraki süreçler ise hep bu şekilde oldu. İsinde üzerindeki şehrine ulaştığında buradan gelen elçiler, Termessos kuşatması altında olduklarını ve bundan kurtulmak için yardım istediklerini konsüle bildirdiler. Yurtları harap edilmiş, açlık ve sefalet

²⁶⁴ Laurent, 1830: 21.

²⁶⁵ Özsait, 1985: 56.

²⁶⁶ Arslan, 2013: 316.

²⁶⁷Roma'da bulunan bir devlet görevlisidir. Onların görevi, çarşıda ve pazarda satışları denetlemek, oyunları düzenlemek ve genel anlamda asayişli sağlamaktır (Umur, 1975: 20). Aedilis curulis, M.Ö. 494 yılında ilk olarak görevlendirilmiştir. Zaman içinde Aedilis curulisin yetki ve görevleri artırılmıştır. Censorların* işi olduğu zaman da onların işine vekillik yapmışlardır (Türkoğlu, 2009: 251-289). *Censor: Antik Roma beş yılda bir vatandaşların mallarını saydıktan sonra kaydını tutmak, senatör listesini ayarlayan memuriyettir (<http://www.wikizero.biz/index.php?>).

²⁶⁸ Polybios, 21.33–9; Diod. Sic. 29.12–13; Livius 38.12–27.

²⁶⁹ Livius tarafından Tabae kenti bir Karya şehridir ve Pisidia sınırında gösterilmektedir (Livius, XXXVIII, 13, 11). Ancak bu bilgiye dair net bir kanıt yoktur.

söz konusuydu. Konsül kuşatmanın durdurulmasını sağladı, Termessos'tan ise 50 talent fidyeye alarak kendi bünyesine dâhil etti²⁷⁰.

Öte yandan Vulso, Sagalossos'a kadar ilerledi²⁷¹. Sagalossos oldukça zengindi ve zenginliklerine fazlaca güvenmekteydiler. Çünkü kentte verimli araziler ve bu arazilerde yetiştirilen çeşit çeşit tarım ürünü vardı. Pisidia haklı tarafından iskan edilmiş olmanın verdiği cesaretle yakınlara kadar gelmiş olan konsülü bir tehdit olarak görmediler. Ancak Sagalossos'un tarlaları ve arazileri konsülün gönderdiği birlikler tarafından talan edilmeye başlanınca, halk elçi gönderdi. Anlaşmanın sağlanmasının ardından Vulso'ya 50 talentin yanında 20.000 kile arpa ve 20.000 kile buğday fidyeye ödediler²⁷²(talent ve kile ölçülerinin karşılıkları için²⁷³). Bu noktada dikkat çekici husus ise; Sagalossosluların Vulso ile anlaşma sağlanmadan önce yağmalanmış tahıl ürünlerinin yanında, fidyeye olarak verilebilecek tonlarca daha ürüne sahip olmalarıdır²⁷⁴. Hellenistik dönemde Pisidia'da çok düzgün yol ağının olmadığı²⁷⁵ göz önünde bulundurursak tüm bu alınan vergiler katır ya da eşeklerin sırtında taşınmış olabilir ki bu da Sagalossos'un zenginliğinin başka bir kanıtı olarak gösterilmektedir²⁷⁶.

Manlius Vulso'nun bu coğrafyadaki ilerleyişi sürerken, fidyeye alıp ittifakına bağladığı diğer bir kent ise, Pisidia'da bulunan Oroanda'dır²⁷⁷. Bu kent Vulso'ya elçi göndermiş ve kendilerinin Roma ittifakına katılmak ve dostluk ilişkisine dâhil olmak istedikleri söylemişlerdir. Buna karşılık olarak Vulso, 200 talent²⁷⁸ talep etmiş olduğu bilinmektedir. Bu miktar elçileri tereddüt içinde bırakmış da olsa, fidyenin konsüle ödendiğini Livius bildirmektedir²⁷⁹. Vulso kentten fidyeyi almak için

²⁷⁰ Livius, XXXVIII. 15; Polybius, XXI. 35.

²⁷¹ Livius, XXXVIII. 15.8.

²⁷² Polybius, XXI. 36; Livius, XXXVIII.15.9.

²⁷³ 50 talent günümüzde 1293 kilo ağırlığında gümüşe eş değerdir. 20.000 kile ya da medimni buğday ise yine günümüzün modern ölçüleriyle 810 tona karşılık gelirken aynı ölçüdeki arpa ise 650 ton ağırlığına denk gelmektedir (Arslan, 2013: 312-321.)

²⁷⁴ Arslan, agm: 316.

²⁷⁵ Mitchell, 1995: 70.

²⁷⁶ Arslan, agm: 317.

²⁷⁷ Plinius, V, 27.

²⁷⁸ 200 talent, 5172 kg gümüşe denk gelmektedir. Bakıldığında istenen ve alınan bu fidyeye Sagalossos kentinden alındıktan çok fazladır. Bu da akıllara Beyşehir Gölü çevresinin ne denli varietli olduğunu kanıtlar (Arslan, 2013: 317.).

²⁷⁹ Livius, XXXVIII.18.2; 19. 1; 37. 11.

kardeşini 4000 askerle birlikte göndermiştir²⁸⁰. Talep edilen fidyenin çokluğundan Oroanda kenti oldukça zengin olmalıdır fakat bu kentle ilgili belirsizlik vardır²⁸¹. Bu kenti Strabon tanımamaktadır ancak yerleriyle ilgili bilgiyi Plinius²⁸² nakletmektedir.

5.1.1.1.Ormancılık ve Tarım

Bölge coğrafi açıdan her ne kadar dağlık da olsa büyük oranda orman ürünleri ekonomiye katkı sağlıyordu. En önemli orman ürünü ise keresteydi. Denize kıyısı olmayan Pisidia gemi yapımında oldukça ustaydı. Gemi yapımı için kullanılan keresteler ise Toros Dağları'nda yetişen ağaçlarla yapılmaktaydı²⁸³. Korsanlık yapan Pisidia halkı²⁸⁴ aslında denizle bağlantılıydı. Pisidia ormanlarında kendini gösteren ürün olan *styraxlar* (kara buhur ya da günlük ağacı)²⁸⁵ ve Selge'de derin vadilerin taşıdığı Akdeniz İklimi 'nin etkisiyle zeytin ağaçları da görülür²⁸⁶. Bölgedeki orman çeşitliliğini çalışmamızdaki “bitki örtüsü” başlığı altında anlatmaya özen gösterdik²⁸⁷.

Anadolu'nun merkezinde ve Toroslar'ın bağrında oldukça fazla verimli toprakları olan ovalar vardır. Bölgemize yakın bir yerde bulunan Laodiceia Catacecaumene'de bol miktarda üzüm üretiminin yapıldığı bağlar vardı. Bu üzüm bağları ciddi bir gelir kaynağıydı²⁸⁸. Çalışma alanımız olan Doğu Pisida'nın iki kenti olan Misthia ve Amblada'da Hellenistik devrin başlamasının ardından fazlaca üzüm bağları görülmeye başlanmıştır ki bu bilgiye bölgede bulunan yazıtlardan ulaşılmaktadır. Şarap tanrısının (Dionysos) doğduğu gün yanında olan ambrosia²⁸⁹

²⁸⁰ Livius, XXXVIII. 37.11; Polybius, T.H., XXI. 44.

²⁸¹ Özsait, 1985: 62.

²⁸² Plinius, V, 92. 147.

²⁸³ Arslan, 2013: 314.

²⁸⁴ Strabon, XII, 7.3.

²⁸⁵ Plinius, XII, LV.

²⁸⁶ Strabon, XII, 7.3.

²⁸⁷ Bkz. “III.1.2: Bölgenin İklimi ve Bitki örtüsü”

²⁸⁸ Altan, 1940: 43.

²⁸⁹ Ambrosia: Olymposlu tanrıların yediği kutsal yiyeceğinin adıdır. Mitoslarda baldan daha tatlıdır diye tabir edilir. Tanrılar bu yiyeceğin yanında da “nectar” denen bir içecek içilerdi. Mitosta tanrılara ait bu iki besini tüketen bir ölümlünün ise ölümsüzlüğü tadacağı inancı da mevcuttur.

Amblada antik kentinde yaşayan bir kabileye de ismini verir²⁹⁰. Amblada' nın üzümlerinden elde edilen şarabın ise tıp alanında kullanıldığı bilinmektedir²⁹¹. Bölgedeki üzüm yetiştiriciliğinin ve şarap üretiminin aslında yaygın olduğu düşünülmekte yani sadece Selge ve Amblada ile sınırlı olmadığı savunulmaktadır. Buna kanıt olarak halen günümüzde Göller Yöresi ve çevresinde yoğun bir şekilde sofralık ve pekmezlik kullanılmak üzere üzüm yetiştiriliyor olması ve bölgede bulunan Üzümlübel(Bucak), Üzümdere(İbradı) ve Üzümlü(Beyşehir) gibi adını üzümünden alan yerleşimlerin varlığıdır²⁹².

Doğu Pisidia Bölgesi' nde ele almış olduğumuz Kırelî ve Suğla Gölü çevresinde tahıl tarımı yapıldığı bilinmektedir. Kırelî'den Neapolis'e (Şarkikaraağaç) uzanan 2km uzunluğundaki verimli vadiler boyunca devam eden tarım faaliyetleri arpa ve buğday üzerinedir. Bu vadiler tarım için oldukça uygun olması maddi anlamdaki getirisi yüksektir²⁹³.

Suğla Gölü kuruması halinde ise toprak ekim ve dikim için daha elverişli hale geldiğinden hasatın oldukça bereketli olabileceği belirtilmektedir²⁹⁴. Öte yandan Beyşehir Gölü çevresine konumlandırılan ve adına da *Killanion Tractus* ²⁹⁵ denilen verimli arazide ciddi anlamda tarım yapıldığını bilinmektedir²⁹⁶. Bu bölgenin zengin su kaynaklarına, bağ ve bahçe gibi ekim alanlarının bolluğuna bakılırsa; *Killanion Pedion*²⁹⁷ denilen yer olma olasılığı vardır.

Antik kaynakta bu bölgede pırnal meşesinden elde edildiği söylenen "scolecium" ²⁹⁸adındaki pembe boyanın hammaddesini oluşturan bir üründür. Bu boya, henüz kanıtlamamış olsa da, bölgedeki dokuma endüstrisine işaret edebileceği savunulmaktadır. Öte yandan bölgedeki yaylacılık faaliyetlerinin varlığı göz önünde

²⁹⁰ Mitchell, 2015: 289.

²⁹¹ Strabon, XII. 7.2.

²⁹² Arslan, 2013: 314-315.

²⁹³ Hamilton, 1842: 353.

²⁹⁴ Hamilton, 1842: 353.

²⁹⁵ Kapsamlı bilgi için bkz. : M. A. Kaya "Cillanicus Tractus: A Re- Interpretation of its Location" Arkeoloji ve Sanat 124, 2004: 45-50.

²⁹⁶ Kurt, 2017: 124.

²⁹⁷ Kurt, 2017: 124.

²⁹⁸ Plinius, XVI, XII.

bulundurulursa, yetiştirilen keçilerin kıllarını boyamakta, bu boyadan faydalanılmış olabilir²⁹⁹.

Öte yandan Karalis'in doğu tarafında bulunan dağlar olan Manastır ve Sultan Dağları arasındaki bölge Orendeis olarak adlandırılmıştır. Plinius da bu verimli topraklara "Tractus Orondicus" demiştir İşte Orondeis halkının yaşadığı alanlar Hellenistik Çağ ile birlikte hem tarımsal hem de yanında stratejik öneme haiz olduğu görüşü savunulmaktadır³⁰⁰.

5.1.1.2.Hayvancılık

Göller Yöresi ve çalışma alanımız olan Doğu Pisidia için en önemli göl *Karalis* yani Beyşehir Gölü'dür. Gölde bulunan adalar ve bünyesinde barındırdığı balıklar önem teşkil etmiştir. Bu önem sadece gölün çevresinde yaşayanları değil, ada sakinlerini de kapsar. Bu bağlamda gölün güneybatısında bulunan adalarda tespit edilen kalıntılar mühimdir. Bu kalıntılar; kilise temelleri, depo, liman ve sur kalıntıları şeklindedir. Hacıakif Adası da depo kalıntılarına sahip bir adadır. Bu depolar olasılıkla balık saklamak için kullanılıyor olan askeri depoların izleri olmalıdır³⁰¹. Ayrıca sözü edilen adalar Bizans döneminde iskân edilmiştir³⁰².

Göl halen daha günümüzde de önemli bir balık kaynağıdır. Fakat yanlış avlanma yöntemleri yüzünden balık çeşitliliğinde ve yoğunluğunda sıkıntılar oluşmaktadır³⁰³. Bu sıkıntı Eğirdir Gölü içinde geçerlidir. Belirtilmelidir ki, antik çağ insanı gölleri çok daha aktif kullanmışlardır³⁰⁴. Balıkçılık faaliyetlerinin günümüzde de sürdüğünü söyleyebileceğimiz Beyşehir Gölü'nde balık çeşitleri azımsanmayacak şekildedir. Örneğin, sazan, kızılkanat, sarıbalık, akbalık, gövce... vs³⁰⁵. Göle sonradan kadife, ve sudak gibi farklı türde balıklar da aşılmıştır³⁰⁶.

²⁹⁹ Arslan, 2013: 315.

³⁰⁰ Kurt, 2017: 124-125.

³⁰¹ Bahar, 2008: 238

³⁰² Ramsay, 1960: 434; Cramer, 1832: 76.

³⁰³ Bilir, 2006: 518

³⁰⁴ Arslan, 2013: 318.

³⁰⁵ Saraçoğlu, 1990: 371.

³⁰⁶ Arslan, 2011: 9.

Yaylacılık faaliyetleri antik çağlardan günümüze uzanır. Öte yandan bölge halkının Araplar, Kilikalılar ya da Phrygler gibi dağlar ve ovalar gezdiğini söylenmektedir³⁰⁷. Leleglerden söz eden Strabon da, bu halkın aynı Pisidalılar gibi göçebe bir kültüre sahip olduğunu sunmaktadır³⁰⁸. Bölgede günümüzde de yörük obalarının yaşam alanları, antik çağ göçebelerinin eski güzergâhlarını hakkında fikir vermektedir³⁰⁹.

Bölgedeki antik dönemlere ait madencilik faaliyetleri her ne kadar net değilse de yapılan araştırmalar aksini söylemektedir Bu da bölge halkının tarım, hayvancılık ve orman ürünlerinin dışında madencilik ile uğraştıklarını kanıtlamaktadır³¹⁰.

³⁰⁷ Cicero, Div. I.42.

³⁰⁸ Strabo, XII. 7.3.

³⁰⁹ Arslan, 2013: 315.

³¹⁰ Bahar- Koçak, 2010: 2.

5.1.2.Din ve Kült

İnsanoğlu fitratı gereği inanma ihtiyacı üzerine kurulu bir yaşam sürer. Tarih sahnesinde ilk insanın izlerine rastlanıldığından günümüze kadar da birçok dinin varlığından söz edebiliriz. Bu sözünü edebileceğimiz dinler ise, politeist yani pagan niteliğe sahip dinlerdir. Din, insanların nazarında kutsallık atfedilmiş, olağanüstü vasfı olan; ayin ya da ibadet mantığı barındıran inançlar bütünüdür. Kült ise yine dini niteliği olan bir kelimedir. Çoğunlukla politeist dinlerin içinde bu terim kullanılır. Tanrı ya da tanrılara karşı yapılan ayin ya da ibadet şekillerinin veya kurallarının tamamı kült kapsamındadır. İşte bu bölümde çalışma alanımız olan bölgenin din ve kült yapısını incelemeye çalışacağız.

Doğu Pisidia’da içinde ele alacağımız ilk kült; Dionysos kültüdür. Bu kült için bilmemiz gereken en mühim bilgi, bölgenin neredeyse tüm kentlerinde bu kültü görüyor olmamızdır³¹¹. Öncelikle Tanrı Dionysos ile ilgili kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

Tanrı Dionysos Kültü: En başta Anadolu’nun yerli halkının benimsediği ve tapıldığı bir tanrıdır. Toprağı önemseyen halkın bereket umarak büyük bir vasfı yüklediği bu tanrının Hellen inancına sonradan dâhil olduğu görüşü netleşmiştir³¹². Hellen panteonuna katılmakla kalmayan bu tanrı, çok güçlü bir *Dionysiak* bir üslubunun gelişmesini sağlamıştır³¹³. Büyük bir coşkunun simgesi olup doğayla bütünleşen Dionysos, Hellenleri etkisi altına almıştır. O’na daha çok çiftçiler tapınmışlardır. İnsanlara göre incir ve elma gibi meyveleri insanlara sunan tanrı da Dionysos’tu³¹⁴. Ağaçların da tanrısıydı Dionysos³¹⁵ ve aynı zamanda asma yaprağının, üzümün ve şarabın tanrısıydı. Çam ağaçları ve bahar çiçekleri yani doğanın canlı yapısı onun eseri idi³¹⁶. *Doğurtan* ve *patlatan*³¹⁷ gibi sıfatlara sahip oluşu da O’nun bereket simgesi olduğu ve doğanın canına can kattığı gibi bir inancının ürünüdür.

³¹¹ Özsait, 1985: 145.

³¹² İndirkaş, 2004: 61.

³¹³ Otto, 1993: 52.

³¹⁴ Frazer, 1991: 311; Walter, 1993: 49.

³¹⁵ Frazer, 1991: 311.

³¹⁶ Otto, 1993: 49.

³¹⁷ Frazer, 1991: 312.

Romalıların panteon dünyasında “Bakkhos” ismiyle anılan bu tanrı, doğa ile insan arasındaki kantağı kurmakta ve bu büyümlü etkiyle insanlar törenlerini gerçekleştirilmektedir³¹⁸. Bu tanrı betimlenirken kendisini ele veren atribütlerle tasvir edilir. Genel olarak şarabın tanrısı diye anıldığından, elinde kantharos³¹⁹ ve etrafında asma yapraklarıyla betimlenir. Tasvirlerini sikkelerin üzerlerinde, heykelerde ve seramik süslemelerinde görmekteyiz.

Bölgemizde ve çevre kentlerde ele geçen sikkelerin üzerlerindeki betimlerde bu tanrı kendini gösterir. Buna bağılı olarak sağlam bir Dionysos kültünden söz edebilmekteyiz.

Başta çalışma alanımızın kenti olan Amblada’ da olmak üzere Ariassos, Adada, Baris, Kodrula, Kolbasa, Selge, Termessos sikkelerinde Dionysos’u görmekteyiz. Öte yandan Pisidia Bölgesi’nin diğerkentlerine bakarsak eğer, genç Dionysos betimi Andeda, Verbe, Pogla sikkelerinde kendini göstermektedir. Antiocheia, Kremna, Olbasa, ve Parlais sikkelerinde de betimi vardır³²⁰.

Bu noktada şu çıkarımı eklemek mümkündür. Amblada’ da yapılan üzüm üreticiliğı ve o üzümlerden üretilen şarabın tıbbı malzeme olarak kullanılması³²¹ gibi hususların aslında Dionysos’a tapınılıyor olmasını normalleştirmektedir.

Tyche Kültü: Tyche, kader ve kısmetin tanrıçasıdır. Aynı zamanda bu tanrıça şehirlerin koruyucusu sıfatını da taşımaktadır³²². Roma’ daki adı Fortuna olan bu tanrıça, Grek mitolojisinde Titan olan Okeanos ile deniz tanrıçası ya da nereid diye bilinen Thetis’in üç bin kızından biridir³²³. MÖ 4.yy’dan sonra da Grek dünyasına giren bu tanrıça, Roma’ da da çokça benimsenmiştir. Köken olarak Olymposlu olmayan Tyche, iyi şansın yanı sıra kötü şansını da getirebilen bir karakterdedir. Tyche’yi ayırt edebileceğimiz atribütleri de vardır. Öncelikle bilmeliyiz ki, elinde

³¹⁸ Erhat, 1989: 103.

³¹⁹ Kantharos: Antik dönemin içki kabıdır. Kadeh niteliğı olan bu kabın yüksek ayaklı olarak şekillendirilmiş olanları da mevcuttur. Tanrı Dioionysos’la bütünleşen bu kap, tanrının atribütü niteliğı sergilemektedir.

³²⁰ Özsait, 1985: 145.

³²¹ Strabon, XII; 7. 2

³²² Özsait, 1985: 145.

³²³ Hesiodos, a.g.e. 360.

tuttuğu cornucopia (bereket boynuzu) da simge olarak önemlidir. Ayrıca Tyche betimden bahsederken, tanrıça heykelinin başına polos³²⁴ giydirilmiş olmasından da söz edilmiştir³²⁵.

Bölgemizde ise bu kültürün varlığı söz konusudur. Doğu Pisidia'nın önemli kenti olan Amblada' da Tyche kültürü vardır. Bunun dışında Andeda, Baris, Kolbasa, Kremna (Tyche-Fortuna), Isinda, Lysinia, Pednelissos, Pogla, Selge, Verbe'de de Tyche kültürü kendini gösterir. Bu bilgiye ise bu kentlerin sikkeleri üzerinde Tyche betimlerinden varılır³²⁶.

Doğu Pisidia olarak ele aldığımızda, net olarak yukarıda bahsettiğimiz bu iki kültürün yanı sıra diğer kültürlere de kısaca değinmek gerekmektedir. Çünkü Pisidia Bölgesi tüm bir şekilde ele alındığında, kendi içinde köklü bir inanç sisteminin varlığını söylemek mümkündür. Bölgenin diğer kültürleri ise; Zeus Solymeus, Men, Artemis, Apollon ve İmparator Kültü görülür³²⁷.

Zeus Solymeus Kültü: Öncelikle Tanrı Zeus'tan bahsetmek yerinde olacaktır. Zeus adına Grek panteonunda rastlamaktayız. Bu tanrı panteonun baba tanrısıdır. *Göklerin kralı ve tanrıların babası* gibi sıfatlara sahiptir. Atribütleri de kültürünün bulunduğu yerde halkın yüklediği misyonla değişkenlik göstermektedir³²⁸. Bu değişkenlik adına eklenen isimlerle görülmektedir Tıpkı bu konu başlığımızda da olduğu gibi.

Pisidia'nın halkı olarak kabul edilen Solymoslular³²⁹, Termessos'da yaşamaktaydılar³³⁰. Halkına ismini veren ve eski bir Anadolu tanrısı olan Solymeus sonradan Zeus ve Ares ile aynı noktada birleştirilmiştir. Bu da Zeus Solymeus

³²⁴ Polos: Tanrıça betimlerinde görülen oldukça yüksek yapılan başlık. Tanrısallık simgesidir. Burada bahsi geçen polos ise Tyche' ye aittir. Tyche'nin polosunda şehir simgeleri, örneğin kalenin surları gibi bezemelerle yapılır. İşte bu da bize tanrıçanın Tyche olduğunu kanıtlar.

³²⁵ Okan, 2016: 3-4.

³²⁶ Özsait, 1985: 145.

³²⁷ Özsait, 1985: 142-147.

³²⁸ Hakman 2013: 5

³²⁹ Özsait, 1980: 113.

³³⁰ Strabon, XIII, 630.

kültünü oluşturmuştur. Termessos kentinin sikkelerinde oturur şekilde, ayakta hatta zırhlı olarak da tanrının betimini görüyoruz³³¹.

Apollon Kültü: Mitolojide müziğin, sanatın, güneşin ve ateşin tanrısı olup kehanet yapabilme yetisine sahiptir. Artemis’ in ikiz kardeşi olup Zeus ve Leto’nun oğludur. Çok yakışıklı olduğu gibi aynı zamanda da sarışıdır. Yunan ‘da *Apollon* diye anılırken Roma’ daki adı ise *Apollo* ‘dur³³². Tanrı Apollon kültü Pisidia’ da oldukça yaygındır. Adada, Anabura, Kremna, Sagalassos, Selge, Termessos ve Baris gibi Pisidia kentlerinde bu kültü görmek mümkündür³³³.

Artemis Kültü: Bu tanrıça özellikle Yunan, Kuzey Anadolu ve Girit halkları tarafından rağbet görmüştür. Bu kültün çok geniş bir yayılım alanı vardır. Buna bağlı olarak da çok isimlerle anılmıştır. Örneğin; Phrygia’da aslanlara hükmeden Kybele diye anılırken, Kappodokia’ da ise adı Ma ‘dır³³⁴. Ayrıca bu tanrıça Lydia ve Lykia tanrıları arasında yerini almıştır³³⁵. Lydia’da “Artemis”³³⁶ ve “Artimu”³³⁷ isimleriyle görülürken, Lykia’ da “Ertemit”³³⁸ ismiyle anılmaktadır. İonlular “Artemis”, Dorlar ve Aeollular da “Artamis” demektedirler³³⁹. Konumuza dönersek eğer, bu tanrıçanın Pisidia’daki en bilindik tipi “Avcı Artemis” tipidir. MÖ 2.yy’daki sikkelerde bu tanrıçaya rastlanmaya başlanmıştır. Bölgenin kentleri olan Andeda, Olbasa, Pednelisos, Etenna, Selge, Termessos, Verbe ve Parlais... vs. sikkelerinde bu tanrıçanın betimi görülür³⁴⁰. Kentlerin bolluğu bu tanrıçanın bölgemizdeki yayılımının geniş olduğu göstermektedir.

Men Kültü: Bu tanrı ay tanrısı olarak bilinmektedir. Bu tanrının kökeni Anadolu’ dur fakat Hititlere kadar dayandığı yönünde görüşler mevcuttur. Yazılıkaya, Malatya ve Kargamış kabartmalarında *Ay Tanrısı* figürü göze çarpar³⁴¹.

³³¹ Hill, 1964: 271-274; Head, 1967: 712. 703.

³³² Bonnefoy, 2000: 48.

³³³ Özsait, 1985: 146.

³³⁴ Guithrie 1955: 99.

³³⁵ Burkert 1985: 149.

³³⁶ Jones 1960: 246.

³³⁷ Elderkin 1933: 388; Hanfmann 1958: 65; Çelgin 1986: 5.

³³⁸ Frei, 1990: 1774; Schauenburg, 1994: 83; Şahin 2002: 112.

³³⁹ Buck, 1889: 463; Rose, 1958: 3; Umar, 1993: 114.

³⁴⁰ Özsait, 1985: 145.

³⁴¹ Erzen, 1953: 4.

Kökenin tahlilinde belirtmek gerekir ki, Hint-Avrupa dillerinin tamamına yakınında “ay” kelimesinin kökü, *me*’dir. Sanskritçe’ de *mas*, Litvanya’da *menu*, Gotik lehçelerde ise *mena* şeklinde anılır. Pers dilinde *mah*,³⁴² Hellenler’ de *mene*’dir³⁴³. Men tasvirlerinde çoğunlukla ayakta ve bazen bir hayvanı sürerken bazı sikkelerde de nadir de olsa otururken betimlenir. Ayrıca bu tanrının atribütleri horoz ve koçtur (**res:9**) ve bazı örneklerde bahsi geçen bu hayvanları sürerken tasvir edilmiştir³⁴⁴(**res: 10**).

Geniş bir coğrafyaya sahip bu kültün inanları da çoktur. Yani Men’in inananları çok geniş bir aralıkta sınıflanmışlardır. Attika’ da ele geçen yazıtlara göre, bu bölgede köleler dahi bu külte tapınırdı. Sounion Burnu’nda tespit edilen belgelerde köle arkadaşları için tapınak yaptırmış olan bir azatlı bir köleden söz edilmektedir³⁴⁵. Lydia’da da durum Attika’ya göre farklıdır. Burada ele geçen yazıtta ise zengin anlamına gelen *topiarius* okunmaktadır³⁴⁶. Phrgyia sınırı içinde Simav’da bulunan bir tapınağın yazıtında ise hamile olan bir köleden söz edilmektedir³⁴⁷.

Pisidia’daki inananlar ise çeşitlilik arz etmektedir. Aslında tam net değilse de, bu müritlerin farklı meslek gruplarına dâhil olduğu düşünülmektedir. Buna örnek verecek olursak; bir yazıtta Viteilius isimli bir kimsenin kendinden bahsederken “tektos” diye söz ettiği, bir başkası kendini *şekerci* diye tanıtırken, Cladius Pasinianus adlı kişi de kendini “kılıç ustası” diye belirtmiştir³⁴⁸.

Sonion’da ele geçen bir yazıtta bu tanrıya atfedilen ve tanrının genel özelliklerini içeren ayrıntılı bir yazıt ele geçmiştir³⁴⁹. Yazıt çok ilginç bilgiler içermektedir. Öyle ki, Men’e tapanlara sarımsak ve domuz yemek yasak edilmiştir. Bunları tüketen kimsenin ise tapınağa girmesi yasaklanmıştır. Ancak bu inanca göre arınmak da kolaydır, kişi sadece yıkanarak manevi kirlerinden de arınmaktadır. Öte yandan Men için yapılan ayinin detayları ise Yunanistan’da ele geçmiştir. Rölyef

³⁴² Eliade, 2003: 176.

³⁴³ Çelgin, 2012: 432.

³⁴⁴ Sybel, 1881: 71.

³⁴⁵ Lane, 1971: 12-13.

³⁴⁶ Lane, 1976: 110-111.

³⁴⁷ Buresch 1989: 87,197.

³⁴⁸ Lane, 1971: 203, 260, 283.

³⁴⁹ Lane, 1971: 12.

üzerinde görülen bu ayin sahnesinde, sadece kurban ve libasyon yapılmadığı, ziyafet masası hazırlanarak tanrının davet edildiği görülmektedir. Yemek masasında çörek tarzı yiyecekler görülürken burada tanrıya dua edildiği de dikkat çekmektedir. Men bucraniumla³⁵⁰ betimlediğini göz önünde bulundurursak, bu tarz merasimlerde boğa kurban edildiği söylenebilmektedir³⁵¹(res:11).

Bu kültün en önemli yayılım alanı Pisidia Bölgesi'dir. Özellikle Antiocheia' da bu kült üst seviyede olup, MS 1.yy' dan sonra bu kent kültün en önemli tapınım merkezi olmuştur³⁵². Bu kültün görüldüğü diğer Pisidia kentleri ise; Apollonia, Baris, Komama, Seleukia, Tymbrida, Parlais... vs. Ayrıca bu kültü ait olan kehanet ocağının Anabura' da olduğunu bilinmektedir³⁵³.

İmparator Kültü: Bu bölgeyle alakalı ekleyeceğimiz son kült *imparator* kültürüdür. Adından da anlaşılacağı üzere imparatorlara tanrı vasfının eklemesinin ardından gelişmiş bir inanç olmalıdır. Antik Doğu' da bu kült oldukça yaygın olup ilk olarak Büyük İskender' in ardından geliştiğini söylemek mümkündür. Günümüzde Yalvaç' ta bulunan ve ancak kalıntılara ulaşabildiğimiz Iupiter Optimus Maximus Tapınağı İmparator Augustus Kültü' ne işaret etmektedir. Öte yandan bölgenin çeşitli kentlerinde çeşitli imparator kültleri görülür. Nero Sagalossos' da; Vespasianus Antiocheia' da; Hadrianus Pogla, Sagalossos ve Termessos'ta kült haline gelmişlerdir. Antoninus Pius kültü ise, Komama, Sagalossos ve Termessos' da görülürken, Antiocheia' da Caracalla ile ilgili kültten de söz edilebilir³⁵⁴.

Dini inancı hakkında oldukça sahip olduğumuz bu bölgede birçok sayıda tapınak da vardır. Bu tapınaklar tanrı ve tanrıçalar adına olduğu gibi yine yukarıda bahsettiğimiz şekilde imparator adına da yapılmıştır. Adada, Antiocheia, Kremna ve

³⁵⁰ Bucranium: Antik dönemde mimaride kullanılan bir süslemedir diyebiliriz. Ancak bu süsleme, başlarda kurban edilen boğanın baş iskeletinin tapınağa asılmasıyla yapılırken, sonralardan kabartma şeklinde işlenmiştir.

³⁵¹ Drexler, 1992: 60.

³⁵² Anderson, 1913: 286.

³⁵³ Özsait, 1985: 144.

³⁵⁴ Özsait, 1985: 146- 147.

Sagalassos... vs gibi kentlerde Artemis, Tyche, Augustus Hadrianus tapınakları gibi birçok tapınak vardır³⁵⁵.

Beyşehir ve çevresine verilen önemle, Doğu Pisidia ‘da da imparatorluk kültürünün etkilerinin varlığından söz etmek mümkündür.

Bölgenin kısaca inançlarına değinmiş olduk. Ancak bu noktada tapınakları ve buna bağlı olarak gömü gelenekleri hakkında da kısa bilgiler vermek isabetli olacaktır. Bölgede geneline baktığımızda azımsanmayacak derece tapınak bolluğu görülmektedir.

Tapınaklar: Bu tapınaklar yukarıda sözünü ettiğimiz kültlere ilgili olduğu kadar farklı tanrı ya da tanrıça inançları da içermektedir. Adada, Antiocheia, Termessos, Selge, Sagalassos, Kremna³⁵⁶ gibi kentlerde tapınaklar bulunmaktadır. Hellenistik ve Roma Dönemi içinde gördüğümüz bu tapınakların tamamının yapı malzemesinin kireç taşı olduğu görülmüştür. Tapınakların hepsinde oldukça özenli bir işçilik görülürken, bu özen Hellenistik’ ten başlayıp Roma’da da devam etmiştir³⁵⁷.

Duvarları isodemik örgü tekniği kullanılarak örülmüş olan tapınakların, Roma Dönemi’ne gelindiğinde cella içlerinin ahşap kaplama ile kaplanmış olduğu saptanmıştır. Roma Dönemi’nde yapılmış olan tapınaklar prostylos³⁵⁸ ve in antis³⁵⁹ plana sahipken halka açık olan forum gibi yerlerde konuşlandırılmıştır. Bu dönem tapınakları tek cepheli yapılmış ve sadece görünen yüzleri süslenmiştir. Daha öncesi olan Hellenistik Dönem’ de peripteros³⁶⁰ planlı olarak yapılan tapınaklar çoğunlukla kent dışındaki kült yerlerine ya da kentin merkezinde her açıdan görülebilecek bir mevkiye inşa edilmiştir³⁶¹.

³⁵⁵ Büyükkolancı, 1996: 35 vd.

³⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Büyükkolancı, 1996 vd.

³⁵⁷ Büyükkolancı, 1996: 171.

³⁵⁸ Prostylos: Tapınak planı içinde geçen bir terimdir. “Pro” yani “ön” ekiyle oluşturulmuş bu kelime tapınakların öne cephesinde ante dediğimiz yan duvarların çıkıntısının önündeki alana, sütunların sıralandığı plan tipidir.

³⁵⁹ Inantis: Tapınaklarda, anteler arasında iki sütun yerleştirilerek oluşturulmuş plan tipidir.

³⁶⁰ Peripteros: Tapınak çevresini çepeçevre saran tek sıra sütun sırasına/dizisine verilen isimdir.

³⁶¹ Büyükkolancı, 1996: 171.

Periptros plan aslında, Anadolu ve Yunan geleneği olarak kabul görürken, bu bölgede Hellenistik Dönem içinde üç tapınakta karşımıza çıkar. 6x11 sütun dizisine sahip olup pronaos³⁶², naos³⁶³ ve derince bir opisthodomos³⁶⁴ ile kendini gösterir. Bu plan sahip bölgede yapılan ilk tapınak ise, *Selge Zeus Tapınağı*'dir. Bölgede en fazla prostylos plana sahip tapınaklar göze çarpmaktadır. Her iki plan tipi de olasılıkla MÖ 2.yy'da yapılmaya başlanmış olmalıdır. Tapınaklarda Bergama etkileri de göze çarpar³⁶⁵.

Bölgede Hellenistik döneme tarihlenen tapınaklarda sadelik hâkimdir. Augustus Dönemi'nde de Hellenistik üslup kendini gösterir. Doğa şartlarının zor olduğu Pisidia Bölgesi'nde her şeye rağmen mimari üslupta gelişme içindedir. Pisidia'nın kendine has tapınak mimari özellikleri de oluşmuştur. Duvar friz bezemesi bu söylediğimiz yargıya örnek olarak verilebilmektedir. Zira bu özellik ilk defa Pisidia Bölgesi'nde görülmektedir. MS 1.yy'da da büyük Roma'nın propagandası niteliğini taşırcasına önemli tapınaklar inşa edilmiştir. Ancak zamanla küçük planlı ve Hellenistik etkiden sıyrılan tapınaklar yapılmaya başlanmıştır.

Ölü Gömme Gelenekleri: Bölgede Lykia ve Frig geleneğine uygun gömü geleneği görülür ki bunlar tümüldür. Uzun dönemler boyunca bölgede dışardan kültürlerine dâhil ettikleri ölü gömme geleneklerini uyguladıklarını söylenmektedir. Her eklenen gömü âdetinin kimin tarafından bölgeye alıştırılmış olabileceği hususu ise soru işareti oluşturmaktadır. Olasılıkla kültürel etkileşimin oldukça aktif olması bu durumu olgunlaştırmıştır. Zira başka yerlerden gelip bölgeye dâhil olan nüfusla açıklanacak bir durum olmamalıdır. Bunun yanında Pisidia halkının iç içe yaşadığı kültürler ve kendi yerel kültürün bir harmanıyla ölü gömme adetlerini oluşturmuş olmalıdır³⁶⁶. Zira bölgede Hellenistik ve Roma etkisi de görülmektedir.

³⁶² Pronaos: Kısaca tapınak girişi diyebiliriz. Ante duvarları arası tapınağa giriş boşluğudur.

³⁶³ Naos Tapınaklarda bulunan iç oda diyebiliriz ki bu mekanlara kült heykelleri konulduğu da bilinmektedir.

³⁶⁴ Opisthodomos: Tapınakların bir bölümüdür. Pronaosun izdüşümü şeklindedir yani aynı şekilde yapılmıştır. Ancak giriş boşluğu yoktur, tek açıklık kısmı sütunlu olan anteler arasında kalan kısımdır.

³⁶⁵ Büyükkolancı, 1996: 172.

³⁶⁶ Hürmüzlü, 2007:12-13.

SONUÇ

Üst Paleolitik Dönem' den itibaren iskân gören Pisidia Bölgesi'nin bir parçası olan Doğu Pisidia'nın kültürel anlamdaki gelişimini Hellenistik Ve Roma Dönemleri içinde daha net görebilmekteyiz.

Eflatun Pınar ve Fasıllar Anıtı gibi anıtların da çalışmanın kapsamında bulunuyor olması, bölgenin Hititler Dönemi içinde önemli bir rol üstlendiğini kanıtlamaktadır. Öte yandan Frig dönemini içinde değerlendirebilecek kalıntıların Konya Ovas'yla ilintili olması ve önceden görülen kültürel bağlara bakıldığında süregelir olduğuna kanıt olmuştur³⁶⁷.

Geçimlerini tarım ve hayvancılık gibi faaliyetler üzerinden sağladıklarını bilinen bölge halkının asıl ekonomik zenginliklerinin korsanlık ve yağmacılıktan geçtiği görülmektedir. Bu yaklaşımlarına sebep olarak da yaşadıkları çevrenin doğal yapısının dağlık olması gösterilmektedir. İskender gibi büyük güçlerin etkisinden kendilerini korumayı büyük ölçüde başarabilmişlerdir. Bölgedeki ilk kent olgusunun İskender ile geliştiği bilinmektedir. Ayrıca Doğu Pisidia'nın sınırları içinde verdiğimiz Misthia ve Pappa'nın Roma Dönemi içinde şehir olarak tanındığı gerçeği, bölgenin gelişim içinde olduğuna bir göstergedir. Öte yandan bu şehirlerin korunmasında surlarla değil de çevrelerinde bulunan kalelerle olması da önceden olan tehditlerin kalktığını göstermektedir.

Bölgemizde gelişmiş durumda olan taş döşeli yol ağının daha öncelerde patika yollardan ibaret olduğunu da bilinmektedir. Ancak bu yol ağı merkezi otoritenin bölgede rahat nüfus edebilmesini sağlamış olmalıdır. Bölge Latin ve Grek etkilerle kültürel bazda gelişim kaydetmiştir.

Sonuç olarak; bölge halkı her dönem sorunlu bir tavır sergilemişlerdir. Ancak halkın her toplumda olduğu gibi, kendine has bir kültür ve bir sosyolojik yapısı vardır. Bu bölgenin insanı genel olarak, başına buyruk ve kabileler halinde yaşamayı benimsemiştir. Çoğunlukla göçebe kültürü yaygın bir yapıdadır. Bu bahsedilen özellikler de bölgenin sosyokültürel yapısıyla ilgilidir.

³⁶⁷ Bahar, 2016: 260.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Arrianos, *İskender'in Seferleri*, Çev. Meriç Mete, İdea Yayınevi, İstanbul, 2005.

Cicero, *On Divination*, ed. C. D. Yonge, London, 1853.

Diodoros, *Bibliotheka Historika*, ed. T.E. Page (Loeb), London, 1947.

Heredotos, *Historia (Heredot Tarihi)*, Çev. M. Ökmen. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983.

Hesiodos, *İşler ve Günler / Tanrıların Doğuşu*, Çev. F. Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2015

Homeros, *İlias*, Çev. A. Erhat- A. Kadir. İstanbul, 1967.

Justinus, *Historiae*, ed. J. C. Th. Von Otto, Jena, 1842.

Ksenophon, *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*, Çev: Tanju Gökçöl, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1974.

Livius, *Ab Urbe Condita*, ed. E. T. Page (Loeb), London, 1961.

Plinius, *Naturalis Historia*, ed. H. R. Rackham (Loeb), London, 1947.

Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*, ed.B.Perin (Loeb), London, 1959.

Polybios, *Historiae*, ed. W. R. Paton (Loeb), London, 1960.

Ptolemaios, *Geographia*, ed. Nobbe, Lipsiae, 1845.

Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası,(Geographika: XII, XIII-XIV), Çev: A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.

Modern Kaynaklar

Akıncı, H (2007). “Hurufat Defterlerine Göre Kır-ili Kazası”, *SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya.

Alkım, U.B (1968), *Anatolie I*, Paris.

Alkök, Ö.(1996). Ö. “Konya Bölgesi Neolitik ve Kalkolitik Dönem Kullanım Eşyaları ve Çağdaş Öneriler”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

Altan, M. (1940). *Konya’ nın İktisadi Bünyesine Bir Bakış*. Konya Ticaret Müdürlüğü, Hüsnütabiat Basımevi.

Anderson, J. G.C. (1913). “Festivals of Men Askenos in Roma Colonia at Antioch of Pisidia”, *Journal of Roman Studies*, III, 267-300.

Arslan, M (2011). “Yalvaç – Beyşehir- Suğla Oluğu’ nun MÖ 500- MÖ. 500 Yılları Arası Tarihi” SÜ. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Konya.

Arslan, M (2013). “Antik Eserler Işığında Pisidia’ nın Doğal Kaynakları ve Ekonomik Durumu”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. 5, No. 2, Konya: 312-321.

Arslan, M. (2016). “ Amblada Mektupları”. *Amblada Katalog Çalışması, Amblada’nın (Yeniceköy) Deşifresi*. Konya: 34- 46.

Arundell, F. V. J. (1828). *A Visit to the Seven Churches of Asia Minor with an Excursion into Pisidia*, London.

Arundell, F. V. J. (1834). *Discoveries in asia Minor. Vol. I*. London: Richard Bentley.

Bahar, H- Koçak, Ö.(2004). , *Eskiçağ Konya Araştırmaları 2*, Konya: Kömen Yayınları.

- Bahar, Hasan. (2006). Konya-Karaman İlleri ve İlçeleri 2004 Yılı Yüzey Araştırmaları. 23. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*. 1, 30 Mayıs-3 Haziran 2005. Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi, 95-106.
- Bahar, H. (2010). "*Eskiçağ Uygarlıkları*". Konya: Kömen Yayınları.
- Bahar, Hasan. (2008). Konya-Karaman Yüzey Araştırmaları 2006. 25. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*. 1, 28 Mayıs-1 Haziran 2007. Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi, 235-254.
- Baldıran, Asuman (2011). "Taşkent-Seydişehir 2009 Yılı Yüzey Araştırması". *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 28 (1): 221-230.
- Baldıran, A.- Büyüközer A.- Gider Z. (2012). "Taşkent- Seydişehir 2010 Yılı Yüzey Araştırması", 29. *Araştırma Sonuçları Toplantısı I.*, Ankara: 69-90.
- Baldıran, A.-Büyüközer, Aytekin vd. (2014): "Seydişehir 2012 Yılı Çalışmaları". *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 31(1): 395-410.
- Belke K.– Restle M. (1984). "Galateien und Lykaonien, Tabula Imperii Byzantini, Band 4", Wien.
- Bilgiç, E (1992). "Isparta ve Çevresinin Tarih Öncesi ve İlk Tarihi Çağları Hakkında Son Bilgiler ve Bazı Teklifler", *Isparta'nın Dünü Bugünü Yarını Sempozyumu I*, Ankara.
- Bilgin, M.(2004) : "Konya- Karaman İlleri Hellenistik ve Roma Çağı Keramikleri", *SÜSBE Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya.
- Bilir, M. N.(2006). "Beyşehir'de Balıkçılık", T.C Selçuk Üniversitesi Beyşehir Meslek Yüksekokulu I. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu. 517-518.
- Biricik, A. (1982). *Beyşehir Gölü Havzasının Strüktürel ve Jeomorfolojik Etüdü*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Bonnefoy, Y (2000). "Apollon". Mitolojiler Sözlüğü I. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Bordaz, J. (1973). "Current Research in the Neolithic of South Central Turkey: Suberde, Erbaba and Their Chronological Implications." *AJA*, Vol. 77, No. 3 (Jul., 1973), pp. 282-288

Bordaz, J.(1969). "The Suberde Excavations Soutwestern Turkey, an Interim Report", *TAD 17/2*, Ankara: 43-71.

Boysal, Y.(1958). "Yunuslar Köyünde Bulunan Lahit", *TAD*, Sayı: VIII, Cilt: 2, Ankara.

Brandt, H.(1992), "Gesellschaft und Wirtschaft Pamphyliens und Pisidiens im Altertum". *Asia Minor Studien 7*, Bonn.

Broughton, T.R.S (1989). "An Economic Survey of Ancient Rome". *Roman Asia Minor, IV*, Baltimore.

Buck, B. D (1889). "On the Forms Artemis, Artamis". *The AJA*, Vol. 10, No. 4: 463-466.

Buresch, K (1989). *Aus Lydien: Epigraphisch-Geographische Resisefruchte*, Berlin: Kessinger Publishing.

Burkert, W (1985). "Greek Religion." Çev: J. Raffan, Cambridge: Harvard University Press.

Büyükkolancı, (1996) : Mustafa, Büyükkolancı, "Pisidia Bölgesi Tapınak Mimarisi", *İÜSBE Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul.

Calder, W. M (1932). "Inscriptions of Southern Galatia". *AJA* 36: 452-463.

Cramer. J. A. (1832). *A Geographical and Historical Description of Asia Minor; with a Map*. Oxford: Oxford University Press.

Cronin H.S.(1902).“First Report of a Journey in Pisidia, Lycaonia and Pamphylia 1-2”, JHS 22: 94-125, 339-376.

Çelgin G (1986). Eski Yunan Dininde ve Mitolojisinde Artemis. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları .

Çelgin, G (2012): *Eski Yunanca- Türkçe Sözlük*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Drexler, W (1992): “Men”, *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* (LIMC), v.6, Artemis, Zurich.

Elderkin, G. W (1933). The Twenty-Sixth Lydian Inscription, *AJA*, Vol. 37, No. 3: 396-387.

Eliade, M (2003): *Dinler Tarihine Giriş*, (Çev: Lale Arslan), İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Erdoğan, M. A (1992), “Beyşehir”, TDVİA, VI, İstanbul: 84-85.

Erhat, A (1989). Mitoloji Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Erinç, S. (1967). “*Vejetasyon Coğrafyası*”, İstanbul.

Erzen, A (1953) : “Ay Tanrısı Men’in Adı ve Menşei Hakkında”, *Belleten*, XVII, 65, TTK, Ankara: 1-14.

Frazer, J. G (1991). Altın Dal dinin ve Folklorun Kökleri, Çev: Mehmet H. Doğan, İstanbul: Payel Yayınevi.

Frei, P (1990). “Die Götterkulte Lykiens in der Kaiserzeit”. ANRW II, 18, 3, Berlin-New.

French, D. (1981): *Roman Roads and Milestones of Asia Minor*, BAR International Series, Oxford.

Görcelioğlu, E (1976). “Anadolu Göller Bölgesinde, Özellikle Burdur Gölü Çevresindeki Sedimentasyonun Yaygınlığı ve Önemi (Extent and Importance of

Sedimentation in the Lakes Region of Anatolia with Special Reference to Burdur Depression and Its Environment)". *İÜ. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Cilt 26, sayı 1*, İstanbul: 54-101.

Guithrie, W.K.C (1955). *The Greeks and Their Gods*. Boston.

Günaltay, Ş (1951). *Yakın Şark IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Hakman, M. (2013). "Bir Anadolu Tanrısı Olarak Zeus'un Tabiat İle İlişkisi Üzerine Bir Gözlem". *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi* (sayı 1): 1-18.

Hall, A. S (1959). "The Site of Misthia". *AS*, 9, 119-124.

Hall, A. S(1968). *Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia, Anatolian Studies*, Vol. XVIII, Cambridge: 57-92.

Hamilton, W. J. (1842). *Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia*, I-II, J. Murray, London.

Hanfmann, G. M. A (1958). *Lydiaka. HarvStClPhil*, Vol. 63: 65-88.

Harmankaya, S-Tanıncı, O- Özbaşıaran, M. (1997). "Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-2 (TAY): Neolitik", İstanbul: Ege Yayınları.

Head, B.V (1967). *Historia Numorum, A Manual of Greek Numismatics*, London.

Hill, G.F. (1964). *Lycia, Pamhulia and Pisidia, BMC*, London.

Hürmüzlü B.- Gerçek, A (2015). "Pisidia'da Yeni Bir Kale Yerleşmesi", *Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan (Essays in Honuor of Mustafa Büyükkolancı)*, Ege Yayınları.

Hürmüzlü, B (2007). "Psidia'da 'Gömü Geleneklerinin' Işığında Kùltürler Arası İlişkiler", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakùltesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 15, s. 1.

Hürmüzlü, B (2015). “Pisidia Bölgesi’nde Seleukoslar Dönemi Yerleşim Politikaları”, *Colloquium Anatolicum 14*, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, 2015, s. 170.

Hürmüzlü, B.- Gerçek A. (2015): “Pisidia’da Yeni Bir Kale Yerleşmesi”, *Mustafa Büyükkolancı’ya Armağan (Essays in Honor of Mustafa Büyükkolancı)*, Ege Yayınları.

Hürmüzlü, B.-Tanrıver, Ö (2016): “Antik Kaynaklar, Epigrafik ve Arkeolojik Veriler Işığında Kuzeybatı Pisidia Bölgesi’nin Kültürel Kimliği” *SDÜ, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan 2016, Sayı: 37: 27-49.

İnandık, H (1965).”Türkiye Gölleri”, *İÜ.Coğrafya Enstitüsü*, İstanbul. Yayın No: 44.

İndirkaş, Z (2004). “Dionysos Tanrının Maskesi ya da Maskenin Tanrısı”, *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi*, Cilt 0, Sayı 5: 61-70.

Jones, A. H. M (1964). *The Hellenistic Age. Past & Present*, (27), 3-22.

Jones, A. H. M. (1971). *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford.

Jones, D.M (1960). *Lydian Studies. Lydiaka by Alfred Heubeck. The Classical Review*, New Series, Vol. 10, No. 3: 245-246.

Kansu, Ş.A (1944). “Anadolu’da Mezolitik Kültür Buluntuları”, *DTCFD, IT/5*. Ankara: 673.

Karauğuz, G (2005). *Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında M.Ö. 2. Binde Orta Anadolu’nun Güney Kesimi* . Konya.

Kosmetatou, E (2008): “Macedonians in Pisidia”, *Historia* 54. 216-221.

Kurt, M. (2017). “Roma Döneminde Beyşehir Gölü (Karalis) Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı” , *History Studies*, Vol. 9, Sayı. 4: 123- 137.

Lahn, E (1948). *Türkiye Göllerinin Jeolojisi ve Jeomorfolojisi Hakkında Bir Etüd*. Ankara: MTA. Yayınları, Ankara.

Lane E. N (1971). *Corpus Monumentorum Religionis Dei Menis I*, Brill, Leiden.

Lane E. N (1976). *Corpus Monumentorum Religionis Dei Menis III*, Brill, Leiden.

Laurent, E. P (1830). *An Introduction to the Study of Ancient Geography*. London: Baxter Printer

Lloyd S. –Mellaart, J (1962). *Beycesultan I, The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels*, London.

Lloyd S. –Mellaart, J (1965). *Beycesultan II, Middle Bronze Age Architecture and Pottery*, London.

MAMA, Monumenta Asiae Minoris Antiquae.

Mansel, A. M. (2004). *Ege ve Yunan Tarihi* (8. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Mellart, J. (1961). “The Neolitik Cultures of Southern Anatolia”. *TTKong.*, VI: 15-22.

Mellaart, J.(1958). “Pottery from the lower levels of Beycesultan”, *AS*, VIII.

Mellaart, J.(1965). *Earliest Civilisations of the Near East*, London.

Mellaart, J.(1975): *The Neolithic of the Near East*, London.

Mitchell, S. (1992) “Hellenismus in Pisidian”, *Forschungen in Pisidien, Asia Minor Studien* 6, Ed. E. Schwertheim, Bonn: 24-26.

Mitchell, S. (1995). *Anatolia-Land Men, and Gods in Asia Minor*. New York: Clarendon Press.

Mitchell, S. (2015). “Food, Culture and Environment in Ancient Asia Minor”, *A Companion to Food in the Ancient World*, John Wiley & Sons Ltd, Edt: John Wilkins and Robin Nadeuau, Oxford: 285- 289.

Okan, E. (2016): “Tykhe ya da Fortuna” *Düzce Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Yayını*, Cilt 1, Sayı 01: 1- 14.

Otto, W. F. (1993). *Dionysus Myth and Cult*, Çev: Robert B. Palmer, Dallas: Spring Publications.

Özkan, K.- Kantarcı, D. M. (2008). Beyşehir Gölü Havzası'nın Orman Yetiştirme Ortamı Alt Bölgeleri ve Yörelere Grupları. *SDÜOFD, Seri A (2)*, 123-135.

Özsait, M.(1985). *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Özsait, M. (1980). *İlkçağ Tarihinde Pisidya*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Paton, J. M. (1904). *Archaeology News. AJA*, 8, (1), 93-136.

Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (Çev: Mihri Pektaş). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ramsay, W. M. (1917). *Studies in the Roman Province Galatia: I. The Homonadeis and the Homonadensian War. JRS*, 7: 229-283.

Ramsay, W. M. (1916). *Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age. JRS*, 6, 83-134.

Ramsay, W. M. (1885). *Notes and Inscriptions from Asia Minor. The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*, 1 (2/3), 138-151.

Ramsay, W. M. (1883). *The Graeco-Roman Civilisation in Pisidia. The Journal of Hellenistic Studies*, 4, 23-45

Ramsay, W. M. (1893): *The Church In The Roman Empire Before A. D. 170* , Hodder and Stoughton, London.

Ramsay, W. M. (1902-1903). *Pisidia and the Lykaonian Frontier. BSA*, 9; 243-273.

Ramsay, W. M. (1920). *Pisidian Wolf-Priests, Phrygian Goat-Priests, and the Old-Ionian Tribes. JHS*, 40, (2), 197-202.

Rose, H. J. (1958). Divine Names in Classical Greece. *HarvTheolR*, Vol. 51, No. 1, Rostovtzeff, 3-32.

Saatçioğlu, F. (1952). "Türkiye'de Ağaçlandırmanın önemine ve Problemlerine Toplu Bakış" *.İÜ. Orman Fak. Dergisi, Seri A, Cilt II, Sayı 1.*

Saraçoğlu, H. (1962). *Bitki Örtüsü, Akarsular ve Göller*, İstanbul.

Saraçoğlu, H. (1990). *Bitki Örtüsü Akarsular ve Göller*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Schauenberg B. F. (1994). Die Lykischen Zwölfgötter-Reliefs. *AMS*, Band 13, Bonn: 82-93.

Sevin, V. (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sevin, V. (2003). *Anadolu Arkeolojisi*. İstanbul: Der Yayınları.

Solecki R.S. (1965). "An Archaeological Reconnaissance in the Beyşehir Suğla Area of South Western Turkey" *TAD 13/1*, Ankara: 129-148.

Sterrett, J. R. S. (1888). *The Wolfe Expedition to Asia Minor*. Damrell and Upham. Boston..

Swoboda, H.- Keil, J.- Knoll, F. (1935). *Denkmaler aus Lykaonien, Pamphylien und Isaurien*. Wien.

şahin, N. E. A. (2002). "On iki Tanrı'ya Adanmış Adak Stelleri, Lykia'da Bir Geç Devir Kültü; Dodekatheoi". *Lykia İncelemeleri I*. İstanbul: 110-125.

Takmer B- Ören N. T. (2007): *Via Sebaste: Anadolu' nun En İyi Korunmuş Roma Yolu' nun Varsak' tan Geçen Güzergahı*. Antalya: Varsak Belediyesi Kültür Yayınları.

Texier, C. (2002). *Küçük Asya*.(Çev. Ali Suat). Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı.

Turfan, K. (1992). “Isparta Tarihi” , *Isparta'nın Dünü Bugünü Yarını Sempozyumu I*, Ankara.

Türkoğlu, H. G. (2011): “Roma Cumhuriyet ve İlk İmparatorluk Dönemlerinin İdari Yapısı” *DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı 2, 2009: 251-289.

Umar, B. (1993). “*Türkiye'deki Tarihsel Adlar*”. İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Umur, Z. (1975): *Roma Hukuku Lügatı*, İstanbul.

von Sybel, L. (1881): *Katolog Der Skulptrauen zu Athen*, Marburg.

Walter, B. (1993). *Pasajlar*, (Çev: Ahmet Cemal). İstanbul: YKY.

İnternet Kaynakları

<https://acikders.ankara.edu.tr/> (02.03.2019)

<http://www.wikizero.biz/index.php?> (09.04.2019)

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layout=web) (18.12.2018)

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layout=web) (16.12.2019)

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5524&html=ages_detail_t.html&layout=web) (08.04.2019)

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5775&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5775&html=ages_detail_t.html&layout=web) (13.04.2019)

[http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5624&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5624&html=ages_detail_t.html&layout=web) (10.04.2019)

[http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5624&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5624&html=ages_detail_t.html&layout=web) (12.03.2019)

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=10621&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=10621&html=ages_detail_t.html&layout=web) (18.06.2019)

[http://tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=2615&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=2615&html=ages_detail_t.html&layout=web) (18.06.2019)

EKLER

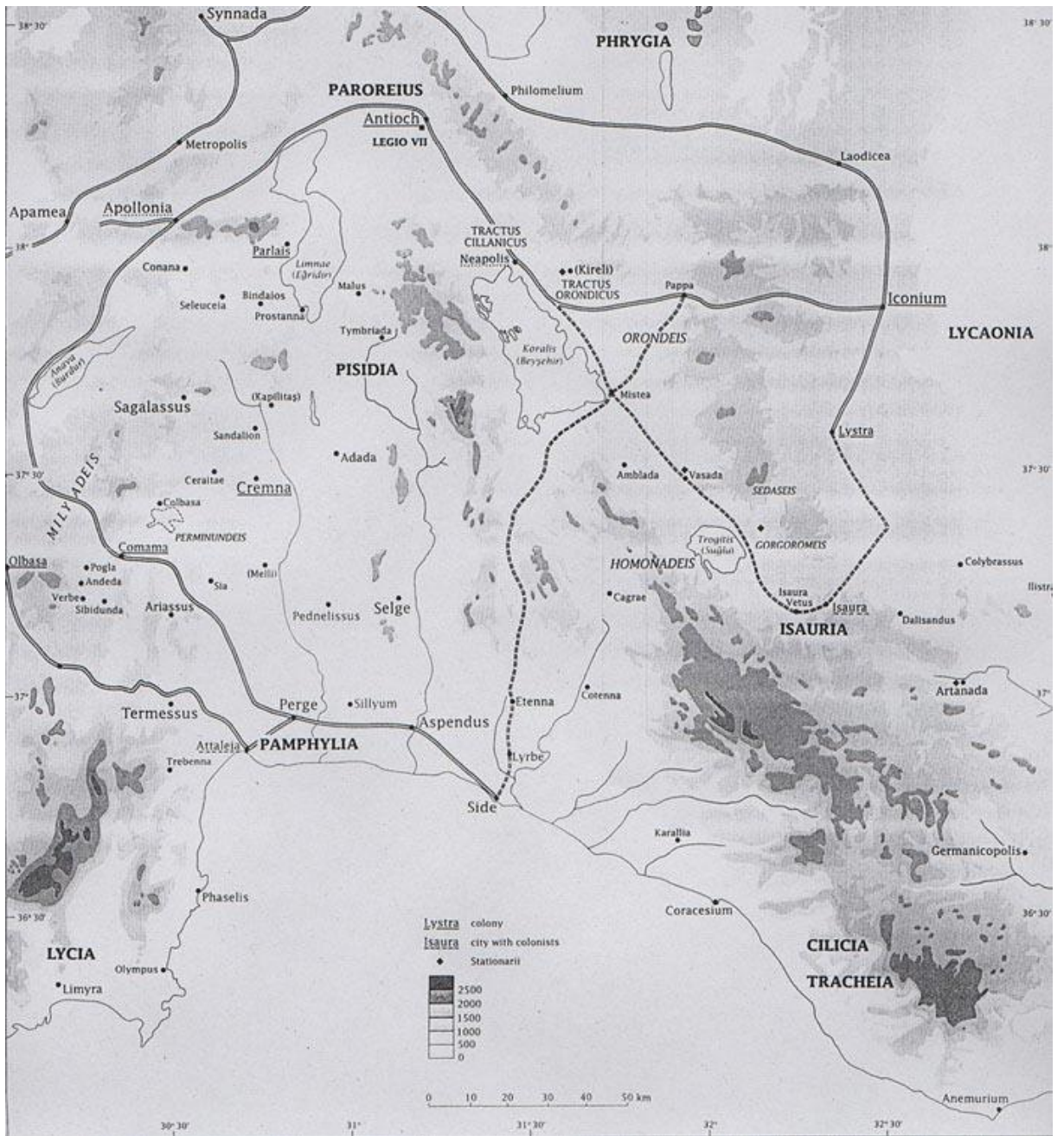
HARİTALAR

Harita 1: Pisidia Bölgesi (<http://asocolpat.co/printable-map-of-turkey/>-25.05.2019)

Harita 2: Doğu Pisidia'nın sınırları (Digital Map of The Roman Empire-
10.12.2018)

Harita 3: Antik yol güzergâhı (<http://pisidia.org/map.html>-21.05.2019)

Harita 4: Prehistorik Devirlerde Pisidia'da bulunan yerleşimler (Özsait, 1980)

Harita 5: Suberde Höyük (<https://www.researchgate.net/24.05.2019>, sayfadan alınıp kırpılarak düzenlenmiştir.)

Harita 6: Erbaba Höyük (<http://www.anadoluuygarliklari.com>- 24.05.2019)

RESİMLER

Resim 1: Beyşehir Gölü'nden görünüm

Resim 2: Suğla Gölü'nden
görünüm

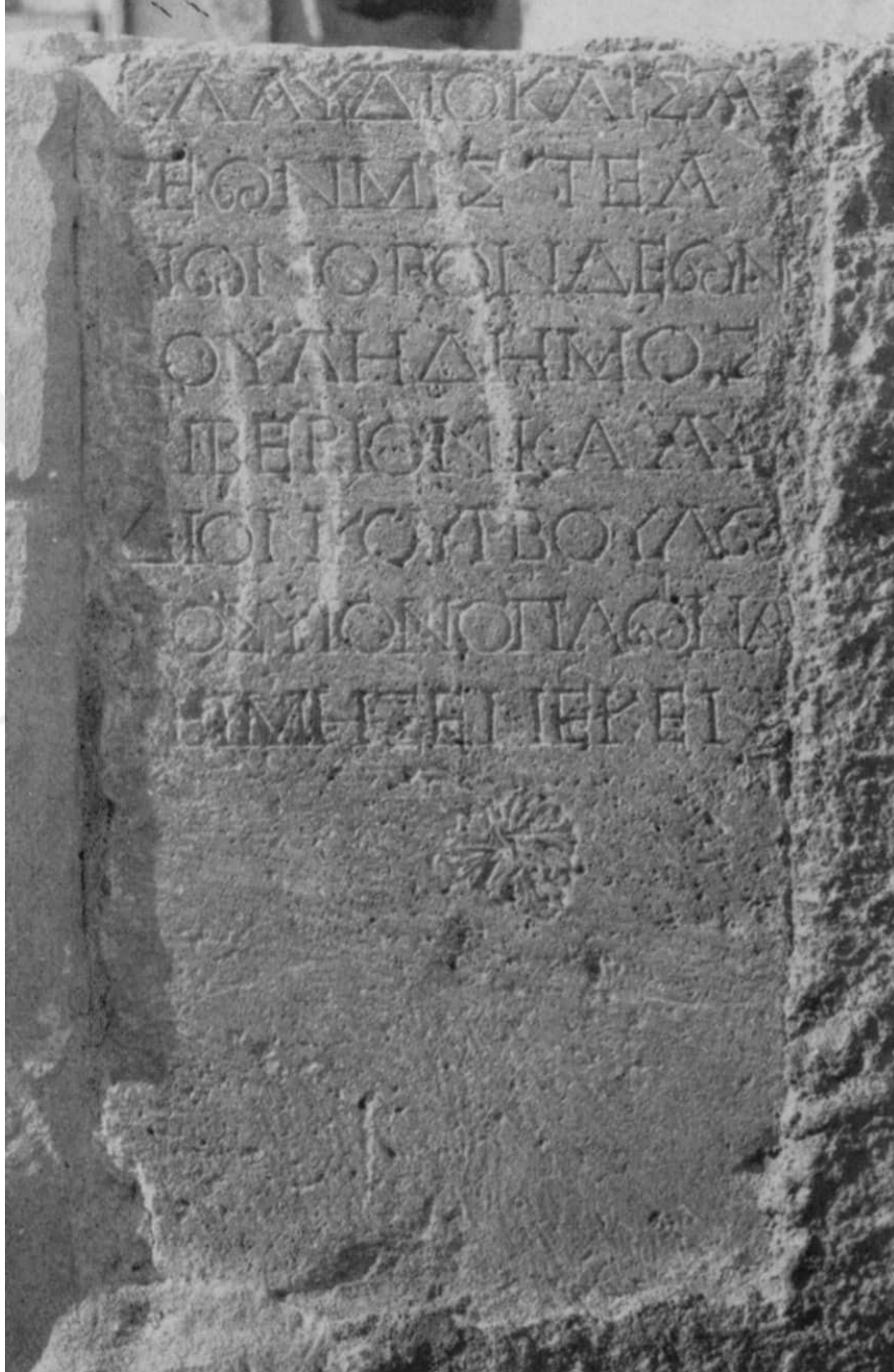
(<http://konya.com.tr/24.05.2019>)

Resim 3: Çarşamba Suyu'ndan görünüm (Arslan, 2011)

Resim 4: Herakles Lahdi(Yunuslar).(Arslan, 2011)

Resim 5: Misthia / Beyşehir Yazıtı (Hall, 1959)

Resim 6: Asar Dağ / Amblada (Arslan, 2011)

Resim 7: Amblada'dan görünüm (Arslan, 2011)

Resim 8: Amblada'ya ait devşirme malzemeler/ Yeniceköy

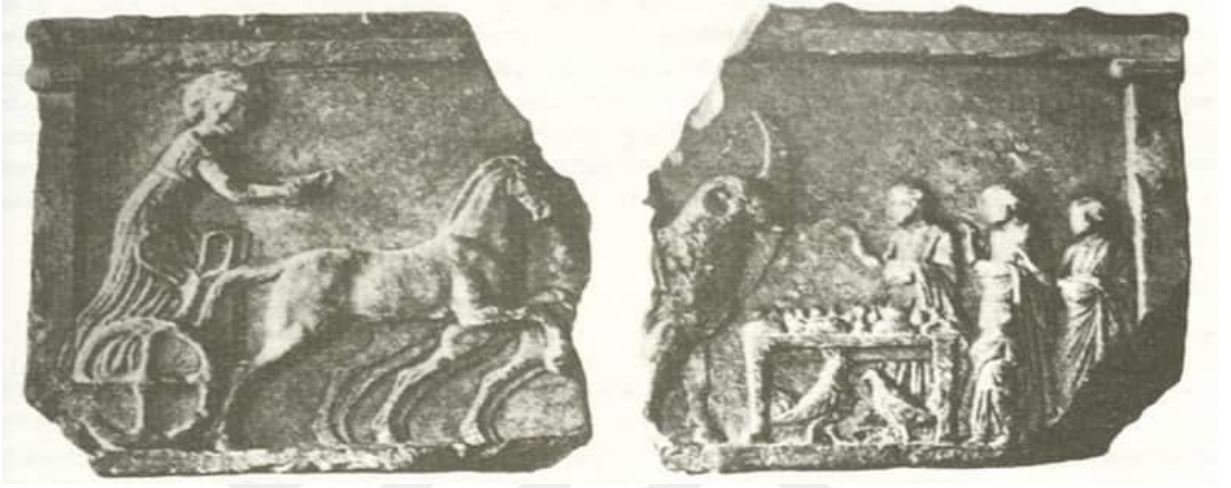
(Arslan, 2011)

Resim 9: Vasada Antik Tiyatrosu. (<https://www.kulturportali.gov.tr/-23.05.2019>)

Resim 10: Ay Tanrısı(Men) ve sağ elinde horoz /atribütü (Lane, 1971)

Resim 11: Ay Tanrısı (Men) ve koçun çektiği arabasıyla (Lane, 1971)

Resim 12: Ay Tanrısı (Men) onuruna düzenlenen ziyafet sahnesinin betimlendiği kabartma

(Lane, 1971)